

Nationaal Rapporteur Mensenhandel
en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Gewogen risico

*Deel 1: Communiceren over
recidive in zedenzaken*

Gewogen risico

Deel 1: Communiceren over recidive in zedenzaken

C.E. Dettmeijer-Vermeulen

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

L.M.E. Menenti

Colofon

Referentie: Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017). *Gewogen risico. Deel 1: Communiceren over recidive in zedenzaken*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Postbus 20301

2500 EH Den Haag

070-3704514

www.nationaalrapporteur.nl

Grafische en digitale realisatie: Studio Kers

Omslag:

"The Ancestors"

Julia Ousley

Gepoedercoat staal

2016, Fort Worth, Texas, Verenigde Staten

© Nationaal Rapporteur 2017

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Inleiding	5
1.2	What Works principes	6
1.3	Het Nederlandse systeem	7
1.4	Dit onderzoek	8
2	Risico: Interpretaties in de strafrechtketen	10
2.1	Inleiding	10
2.2	Schatting recidive	12
2.2.1	Consistentie met recidivestatistieken	13
2.2.2	Consistentie tussen groepen	14
2.2.3	Consistentie binnen groepen	15
2.3	Risiconiveaus	16
2.3.1	Consistentie met recidivestatistieken	16
2.3.2	Consistentie tussen beroepsgroepen	18
2.3.3	Consistentie binnen groepen	19
2.4	Soorten recidive	20
2.5	Conclusie	21
3	Risicocommunicatie: Inzichten uit de wetenschap	24
3.1	Inleiding	24
3.2	Vormen van risicocommunicatie	25
3.3	Risicocommunicatie met rechters en officieren	27
3.4	Categorieën voor risicocommunicatie over zedendelinquenten	28
3.5	Conclusie	30
4	Conclusie en aanbevelingen	32
4.1	Inleiding	32
4.2	Interpretaties in de strafrechtketen	33
4.3	Bevindingen uit de literatuur	34
4.4	Aanbevelingen	35
	Literatuurlijst	37
B1	Onderzoeksverantwoording	40
B2	Vragenlijsten	44

1.1 Inleiding

Op enkele uitzonderingen na, keren alle plegers van seksueel geweld tegen kinderen op termijn terug in de maatschappij. De meesten vertrekken er zelfs überhaupt niet uit: in 2008-2012 kreeg 61% van de veroordeelde plegers géén (geheel of deels) onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd.¹ Om te voorkomen dat veroordeelde daders opnieuw een delict plegen kan interventie nodig zijn, vaak in de vorm van toezicht en/of behandeling.

Niet iedere dader loopt echter hetzelfde gevaar te recidiveren, en dus heeft niet iedere dader dezelfde interventie gericht op het verminderen van recidive nodig. Om de maatschappij veiliger te maken en tegelijk geld te besteden waar het effect heeft, is de relevante vraag dan *wie welke* risico-verlagende interventie nodig heeft. Onderbehandeling draagt het evidente risico dat onnodig nieuwe slachtoffers gemaakt worden. Om dan maar iederéén te behandelen is ook niet de oplossing: daders met een laag risico worden hier niet beter, en soms zelfs slechter van: bij daders met een laag risico die in een groep met (ook) hoger risico daders worden behandeld kan het recidiverisico stijgen.² Overbehandeling is dus in het beste geval geldverspilling, en mogelijk zelfs contraproductief.

Hoe behandeling toegewezen kan worden zodat het effectief is in het tegengaan van recidive is een onderwerp waarnaar internationaal uitvoerig onderzoek is gedaan. De uitkomst hiervan zijn de zogenoemde *What Works* principes (zie §1.2), die als de *evidence-based* gouden standaard gelden.³ Deze principes schrijven voor wanneer een interventie effectief is in het tegengaan van recidive. In dit onderzoek staat het *risico*-principe, één van de *What Works* principes, centraal: de opgelegde behandeling moet passen bij het risico op recidive van de pleger: intensieve behandeling voor hoog risico plegers, ambulante behandeling voor matig risico plegers, géén behandeling voor laag risico plegers.

Nederlandse zedendelinquenten worden zowel onder- als overbehandeld ten opzichte van hun risiconiveau: zedendelinquenten met volwassen slachtoffers worden vaker onderbehandeld, plegers van sek-

---

1 Nationaal Rapporteur (2014)

2 Bonta, Wallace-Capretta, & Rooney (2000)

3 Andrews & Bonta (2010)

sueel geweld tegen kinderen juist vaker overbehandeld.⁴ De centrale vraag van dit onderzoek is nu in hoeverre de huidige Nederlandse praktijk van het opleggen van behandeling aan plegers van seksueel geweld tegen kinderen het risiconiveau volgt. In het Nederlandse systeem doen desgevraagd een psycholoog en/of een psychiater (de rapporteurs pro Justitia, verder rapporteurs pJ) en een reclasseringswerker een advies aan de officier van justitie (OvJ) en de rechter over de gewenste vorm van interventie (zie §1.3). De OvJ kan dan oplegging van behandeling en/of toezicht eisen, en de rechter beslist hierover. Handelen de spelers in dit systeem op zo'n manier dat uiteindelijk de meest recidivegevaarlijke plegers de meest intensieve behandeling opgelegd krijgen?

Om het risico-principe gestalte te geven in dit systeem is een aantal ingrediënten nodig:

1. Allereerst moet het risiconiveau van de pleger op betrouwbare wijze vastgesteld worden, zodat deze inschatting een adequate voorspelling is van de kans dat de pleger later recidiveert;
2. Vervolgens moet degene die het risiconiveau vaststelt (de reclasseringswerker en de rapporteur pJ) een behandeladvies geven dat past bij dit risiconiveau;
3. De rapporteur en de reclasseringswerker moeten beide zowel de informatie over risico als het daaruit voortvloeiende interventie-advies over kunnen brengen aan de OvJ en de rechter;
4. De OvJ en de rechter moeten in staat zijn de informatie over risico en het daaruit volgende interventie-advies te begrijpen;
5. En tot slot moeten de OvJ in de eis en de rechter in het vonnis hetzelfde verband tussen risico en niveau van interventie volgen, en dus een interventie eisen/opleggen conform het risiconiveau.

Wanneer deze stappen gevolgd worden ontstaat er een duidelijke lijn tussen het vaststellen van het risiconiveau (stap 1) en het opleggen van een interventie (stap 5). Dit onderzoek valt uiteen in twee delen, waarvan nu het eerste voor u ligt. Dit eerste deel kijkt naar factoren 3 en 4: de communicatie over risico en de kennis die daarvoor nodig is. Het tweede deel kijkt naar factoren 1, 2 en 5: de risicotaxatie, het behandeladvies en de beslissing van de rechter, en verschijnt naar verwachting ook in de eerste helft van 2017.

Dit eerste deel rapporteert over de resultaten van een vragenlijst onder reclasseringswerkers, rapporteurs pJ, OvJ's en rechters. Wat verstaan zij onder de termen die regelmatig gebruikt worden in rapporten over verdachten (bijvoorbeeld, 'hoog risico')? Verstaan professionals binnen één beroepsgroep er hetzelfde onder? Verstaan verschillende beroepsgroepen er hetzelfde onder en begrijpen zij elkaar dus? Klopt de inschatting die beroepsgroepen maken van recidive grofweg met bestaande recidivestatistieken? De resultaten van dit deelonderzoek werpen licht op de communicatie binnen het proces van behandeltoewijzing: welke ideeën hebben de ketenpartners over de woorden die zij gebruiken om met elkaar te communiceren over het recidiverisico van verdachten?

4 Smid, Kamphuis, Wever, & Van Beek (2013)

1.2 What Works principes

Volgens de wetenschappelijk als gouden standaard geldende *What Works Principles* is een interventie effectief in het verminderen van het recidivegevaar als deze aansluit op het Risk-Needs-Responsivity model.⁵ Dit houdt in dat de interventie:

- Past bij het risiconiveau van de pleger (*Risk-principe/risico-principe*): Hoog-risico plegers krijgen een intensieve behandeling, plegers met een gemiddeld risico kunnen volstaan met een ambulante behandeling, en laag-risico plegers hebben geen behandeling nodig.
- Past bij de risicofactoren van de pleger (*Needs-principe/behoefte-principe*): De behandeling moet zich richten op de beïnvloedbare factoren die het recidiverisico van de pleger het meest verhogen.
- Afgestemd is op de mogelijkheden van de delinquent, zoals zijn leerstijl, begaafdheid, talenten en beperkingen (*Responsivity-principe/responsiviteits-principe*).

Het risico-principe behelst het selecteren van de juiste plegers om interventies aan op te leggen terwijl het behoefte-principe zorgt voor een behandeling die ook daadwerkelijk recidiveverlagend werkt. Het responsiviteits-principe gaat op een gedetailleerder niveau in op hoe een behandeling precies ingezet moet worden. Deze *What Works* principes worden internationaal breed in de praktijk toegepast, het meest nadrukkelijk in Angelsaksische landen. Dit onderzoek beperkt zich tot het risico-principe.

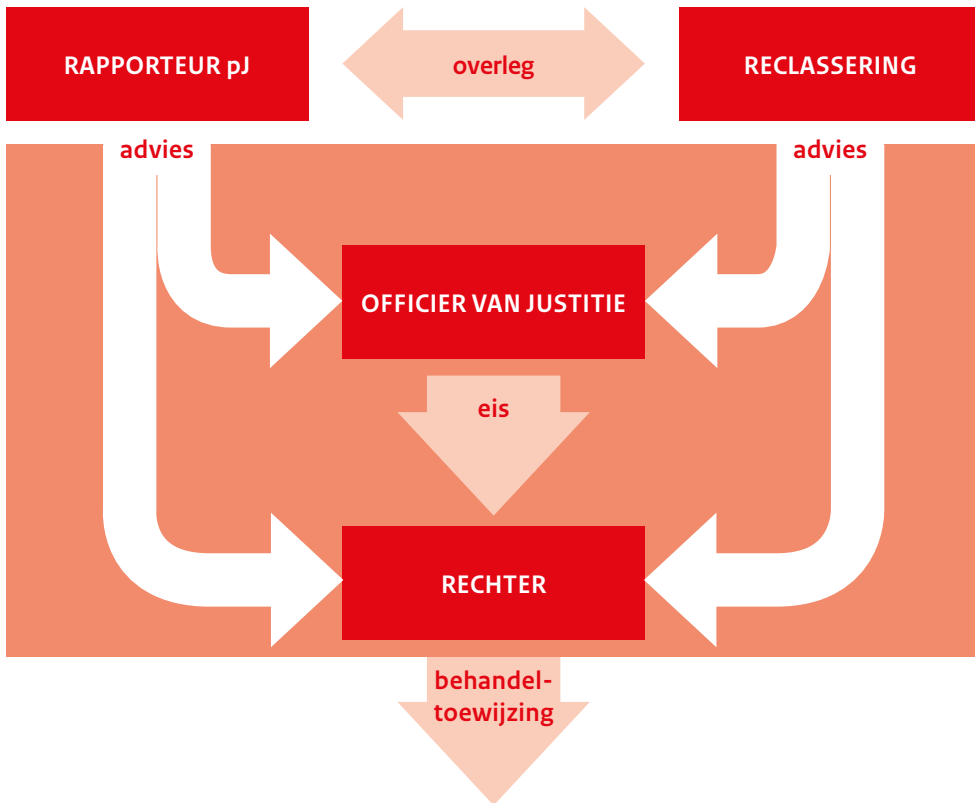
1.3 Het Nederlandse systeem

Veel (zeden-)daders krijgen een vorm van behandeling opgelegd in hun strafzaak: de rechter legt dan niet alleen een straf op (bijvoorbeeld een celstraf, een taakstraf of een voorwaardelijke straf), maar kan daarnaast ook behandeling toewijzen. Daarbij heeft de rechter niet alleen de keuze uit wel of niet behandelen, maar kan hij of zij ook kiezen uit verschillende intensiteitsniveaus: van ambulante behandeling tot terbeschikkingstelling (tbs). De rechter (en de OvJ) laten zich hierin doorgaans adviseren, zeker bij zedelinquenten. In een steekproef van 140 zaken van veroordeelden voor ontucht was bijvoorbeeld voor 91% een reclasseringsadvies en/of een rapportage pJ aangevraagd.⁶

Zowel de reclasseringswerker als de rapporteur pJ schrijven dus, na onderling overleg, op welk risico op recidive zij de verdachte toedichten en welke interventie zij adviseren, de OvJ's en rechters lezen deze informatie, kunnen de rapporteurs er daarnaast op bevragen, en baseren er hun beslissingen mede op. De OvJ kan de geadviseerde interventie al dan niet eisen, de rechter kan een dader conform de eis vonnissen of kan anders beslissen. Schematisch is dit weergegeven in Figuur 1.1.

5 Andrews & Bonta (2010); zie *Nationaal Rapporteur (2014)* §7.2.1 voor een uitgebreidere beschrijving van deze principes en de toepassing ervan in de Nederlandse praktijk.

6 Aanvullende berekeningen op basis van *Nationaal Rapporteur (2016)*.

Figuur 1.1 Proces van behandeltoewijzing in het Nederlandse strafproces.

Zoomen we in op de communicatie, dan zijn de rapporteur pJ en de reclasseringswerker in dit systeem de *experts* die informatie verstrekken in de vorm van een advies. Zij zijn de *zendende partij*. Rechters en OvJ's zijn de *ontvangende partij* van deze informatie. Zij zijn geen expert op het gebied van risico en behandeling en winnen daarom deskundig advies in. Er wordt dus informatie overgebracht van een expert aan een leek op een bepaald gebied, op basis waarvan die persoon een beslissing neemt. Het is daarom belangrijk dat de informatie goed overkomt.

1.4 Dit onderzoek

Het is dit communicatieproces dat centraal staat in dit deel van dit onderzoek. Nog specifiek ligt hier de nadruk op de communicatie over risico. Hoe wordt de informatie over risico die in dit proces zo'n centrale rol speelt geïnterpreteerd door de deelnemers aan het communicatieproces? Wordt de informatie die rapporteurs pJ en reclasseringswerkers opschrijven goed begrepen door OvJ's en rechters, zodat zij op basis daarvan een beslissing kunnen nemen die conform het risicoprincipe is? Dit zijn de vragen waarop dit deel van het onderzoek een antwoord biedt:

- Hoe wordt informatie over risico geïnterpreteerd door de verschillende beroepsgroepen binnen het strafproces?
  - Wordt informatie over risico consistent geïnterpreteerd binnen beroepsgroepen?
  - Wordt informatie over risico consistent geïnterpreteerd tussen beroepsgroepen?
- Hoe schatten de verschillende beroepsgroepen het recidiverisico van zedendelinquenten in?
  - Hoe hoog schatten zij verschillende *soorten* recidive?
  - Welk recidiverisico koppelen beroepsgroepen aan verschillende risiconiveaus?
  - Komen deze schattingen van professionals overeen met recidivestatistieken?

Voor dit onderzoek heeft de Nationaal Rapporteur via email een vragenlijst uitgezet onder rapporteurs p/j, reclasseringswerkers, officieren van justitie (Ov)'s) en rechters. In deze korte vragenlijst moesten de respondenten vragen beantwoorden over hun interpretatie van veelgebruikte begrippen bij communicatie over risico. Voor het centrale deel van de vragenlijst moesten zij hun schatting weergeven van de recidivepercentages behorend bij bepaalde categorieën recidive of risiconiveaus.⁷ Door concrete recidivepercentages te koppelen aan woorden zoals 'laag risico' maakt dit onderzoek inzichtelijk welke interpretatie er in de strafrechtketen achter die woorden schuil kan gaan. **Hoofdstuk 2** beschrijft de resultaten van dit onderzoek.

Uit de resultaten in **Hoofdstuk 2** blijkt dat de communicatie tussen de partners in het strafproces mogelijk troebeler is dan zij zich realiseren: de interpretatie van risico-gerelateerde begrippen blijkt zowel binnen als tussen beroepsgroepen behoorlijk te verschillen. **Hoofdstuk 3** zet daarom op basis van internationale wetenschappelijke literatuur uiteen welke bekende valkuilen er zijn bij het communiceren over risico's, en op welke manieren deze valkuilen zo goed mogelijk ondervangen kunnen worden. **Hoofdstuk 4** sluit af met conclusies en aanbevelingen voor verbeterde communicatie over risico in de strafrechtketen.

---

7 Voor de complete vragenlijsten en een uitgebreidere beschrijving van het onderzoek, zie **Bijlage 1 – Onderzoeksverantwoording**.

2.1 Inleiding

Een belangrijke beslissing die een strafrechter moet nemen is hoe te voorkomen dat een dader opnieuw een delict pleegt. De rechter doet hiertoe een uitspraak over de kans dat een dader recidiveert (het risiconiveau) en legt om dat recidiverisico te verminderen vervolgens eventuele maatregelen of straffen gekoppeld aan bijzondere voorwaarden op.

De uitspraak over recidiverisico en benodigde ingrepen doet een rechter niet alleen. Ook een officier van justitie (Ov) eist behandeling niet geheel op eigen inzicht. Beiden betrekken bij hun beslissing over behandeling een reclasseringsadvies en, vaak, een rapportage pro Justitia (rapportage pJ). De rapporteur pro Justitia (rapporteur pJ) en reclasseringswerker doen een uitspraak over het recidiverisico en verbinden daaraan een behandel- of interventieadvies. Dit hoofdstuk zoomt in op de communicatie over recidiverisico die de basis vormt van dit proces. Hoe interpreteren de verschillende partners in dit communicatieproces de relevante begrippen over recidiverisico?

Recidive

Recidive is het opnieuw plegen van een delict. Er bestaan verschillende manieren om recidive te meten en ook verschillende soorten recidive. Voor wat betreft soorten recidive onderscheidt het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Veiligheid en Justitie zes categorieën (zie [Tabel 2.1](#)). Alle genoemde recidivestatistieken gaan uit van contacten met justitie. Dat betekent dat altijd sprake is van onderrapportage: niet alle delicten zijn in beeld bij politie en justitie.

Tabel 2.1 Definities van recidive

Soort recidive	Omschrijving
Algemene recidive	Nieuwe, geldige ¹ justitiecontacten naar aanleiding van enig misdrijf, ongeacht de aard en ernst van de gepleegde delicten.
Ernstige recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten naar aanleiding van een misdrijf met een wettelijke strafdreiging van minstens 4 jaar.
Zeer ernstige recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten naar aanleiding van een misdrijf met een wettelijke strafdreiging van minstens 8 jaar.
Ovs-recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten naar aanleiding van een misdrijf waarvoor een (deels) onvoorwaardelijke vrijheidsstraf (ovs) opgelegd is.
Speciale recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten naar aanleiding van eenzelfde soort misdrijf als in de uitgangszaak.
Specifieke recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten naar aanleiding van eenzelfde misdrijf als in de uitgangszaak.

Bron: WODC²

In de internationale literatuur over recidive van zedendelinquenten gaat het voornamelijk over vier soorten recidive: algemene recidive, niet-seksuele geweldsrecidive, geweldsrecidive (inclusief zeden) en zedenrecidive (te vergelijken met speciale recidive in het geval van zedendelinquenten).³ In de internationale literatuur wordt ook onderscheid gemaakt tussen veroordelingen, aangiften arrestaties, schending van voorwaarden en zelfrapportage als verschillende maten voor recidive.

Dit onderzoek

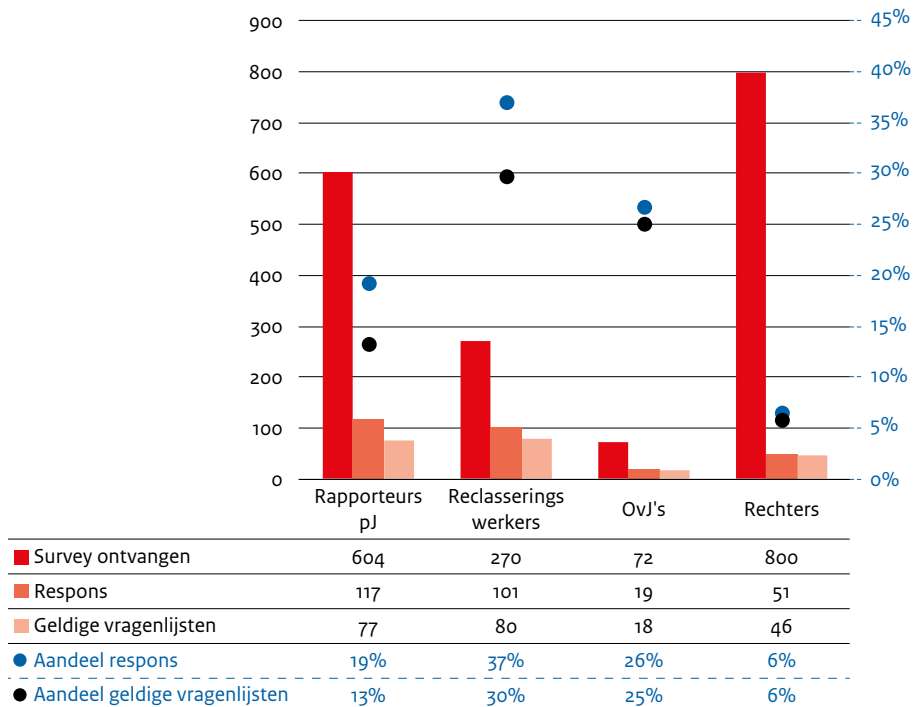
Voor het onderzoek dat in dit hoofdstuk gepresenteerd wordt heeft de Nationaal Rapporteur via email een vragenlijst uitgezet onder rapporteurs pJ, reclasseringswerkers, OvJ's en rechters. **Figuur 2.1** toont het aantal personen uit iedere beroepsgroep die de vragenlijst hebben ontvangen, het aantal respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld, en het aantal geldige vragenlijsten dat dit heeft opgeleverd: als uit het centrale deel van de vragenlijst meer dan twee vragen niet waren ingevuld is de vragenlijst als afgebroken beschouwd.⁴ De respons verschilt aanzienlijk tussen groepen. Deels kan dit te maken hebben met het feit dat in de groepen rapporteurs pJ, reclasseringswerkers en rechters niet iedereen die de vragenlijst ontving ook zedenzaken doet, terwijl alleen OvJ's die tot een groep zedenspecialisten behoren de vragenlijst hebben ontvangen.

1 Zaken die zijn afgedaan door het OM (exclusief technische sepots en zaken die zijn overgedragen naar een ander arrondissementsparket), zaken die zijn geëindigd in een schuldigverklaring door de rechter en zaken die nog niet zijn afgedaan.

2 Wartna, Blom & Tollenaar (2011)

3 Hanson & Morton-Bourgon (2005)

4 Voor de precieze procedure waarmee de uiteindelijke data tot stand zijn gekomen zie [Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording](#).

Figuur 2.1 Verdeling respondenten.

Bron: vragenlijsten communicatie over recidive

Uit dit hoofdstuk blijkt dat begrippen die te maken hebben met recidive en risico verschillend geïnterpreteerd worden zowel binnen als tussen beroepsgroepen. Ook overschatten alle vier de beroepsgroepen de kans dat een zedendelinquent opnieuw een zedendelict pleegt (de gemiddelde zedenrecidive) en de kans op recidive horend bij een bepaald risiconiveau ten opzichte van de officiële recidivestatistieken. Al met al werpen deze resultaten licht op de verschillende aannames die partners in het communicatieproces binnen de behandeltoewijzing van zedendelinquenten doen.

2.2 Schatting recidive

Een belangrijk onderdeel van de vragenlijst ging over de inschatting van de reële recidive door de betrokken beroepsgroepen. Om een inschatting te kunnen maken van hoe hoog iemands recidiverisico is, is het relevant te weten wat een 'normaal' recidiverisico is. Het gaat hier om de zogeheten *base rate*, het percentage zedendelinquenten dat binnen een gegeven termijn recidiveert. De respondenten kregen hierover drie vragen:

1. Welk percentage van alle veroordeelde zedendelinquenten maakt zich volgens u binnen 10 jaar opnieuw schuldig aan een delict (ongeacht welk type delict)?
2. Welk percentage van alle veroordeelde zedendelinquenten maakt zich volgens u binnen 10 jaar opnieuw schuldig aan een ernstig delict (een strafbedreiging van ten minste 4 jaar)?

3. Welk percentage van alle veroordeelde zedendelinquenten maakt zich volgens u binnen 10 jaar opnieuw schuldig aan een zedendelict?

De respondenten moesten dus de algemene recidive, ernstige recidive en zedenrecidive (=speciale recidive van zedendelinquenten, zie Tabel 2.1) binnen tien jaar schatten. De vragenlijst vroeg nadrukkelijk om de eigen inschatting zonder hulpmiddelen, om zo dicht mogelijk bij de spontane interpretatie zoals de respondenten die ook in de praktijk zouden doen te komen.

2.2.1 Consistentie met recidivestatistieken

Figuur 2.2 geeft de gemiddelde schattingen van iedere groep weer. De figuur geeft daarnaast ook landelijke recidivecijfers voor zedendelinquenten weer. Het gaat hier om de tienjaarsrecidive (algemeen, ernstig en zeden) voor zedendelinquenten met een strafzaak in 2005. Hoewel de recidive per jaar enigszins kan fluctueren, is deze voor de daders veroordeeld in 2001 tot 2005 behoorlijk consistent.⁵ Vooral de geschatte zedenrecidive wijkt bij alle vier de groepen af van de officiële recidive: alle groepen schatten deze significant hoger in.⁶ Bij de inschatting van de ernstige recidive wijkt alleen de groep reclasseringswerkers af van de landelijke cijfers: zij schatten deze lager in.⁷ De algemene recidive wordt tot slot alleen door rechters overschat ten opzichte van de statistieken.⁸

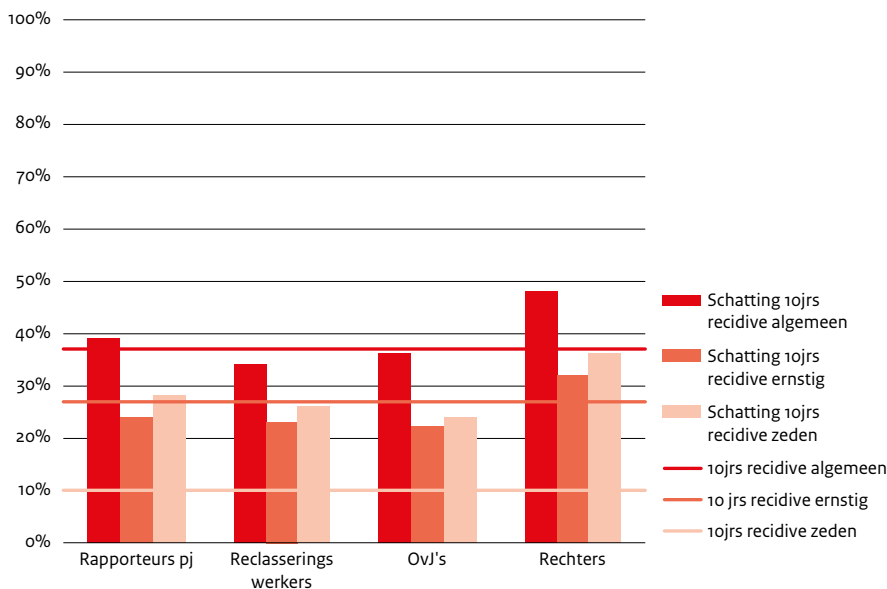
Enige overschatting ten opzichte van de recidivecijfers is gerechtvaardigd: niet alle delicten komen in beeld bij justitie, dus het daadwerkelijke aandeel delinquenten dat recidiveert is naar alle waarschijnlijkheid hoger dan de cijfers weergeven, al is onbekend hoe hoog. Toch valt op dat de vier beroepsgroepen deze overschatting alleen doen voor zedenrecidive, en niet voor de andere soorten recidive. Dit geeft in ieder geval weer dat de kans op een zedendelict wordt overschat ten opzichte van de kans op andersoortige delicten.

5 <https://wodc-repris.nl/Repris.html> geraadpleegd 11 oktober 2016.

6 Reclassering: $T(79)=8,55$, $p<0,001$. Rapporteurs PJ: $T(76)= 8,12$, $p<0,001$. OvJ's: $T(17)=3,67$, $p= 0,002$. Rechters : $T(45)=8,14$, $p<0,001$.

7 Reclassering: $T(79)=-2,40$, $p=0,019$.

8 Rechters: $T(45)=3,42$, $p=0,001$.

Figuur 2.2 Inschatting tienjaarsrecidive van zedendelinquenten door vier beroepsgroepen. De horizontale lijnen geven de officiële tienjaarsrecidive percentages van zedendelinquenten veroordeeld in 2005 weer.

Bron: vragenlijsten communicatie over recidive en WODC-Recidivemonitor (2016)⁹

2.2.2 Consistentie tussen groepen

Ook onderling verschillen de vier beroepsgroepen (Figuur 2.2).¹⁰ De groep rechters schatte recidive hoger in dan de andere groepen.¹¹ Dit laatste kan echter te maken hebben met het kleine aantal OvJ's, wat het vinden van een statistisch significant effect bemoeilijkt. Dit resultaat betekent dat wanneer bijvoorbeeld reclasseringswerkers spreken van een gemiddeld recidiverisico, rechters daar gemiddeld een hoger risico onder verstaan dan de reclassering bedoelt.

Het is ook interessant hoe de drie soorten recidive geschat worden ten opzichte van elkaar: algemene recidive wordt het hoogst geschat, ernstige recidive het laagst, en zedenrecidive daartussenin. Aangezien algemene recidive alle delicten bestrijkt is het logisch dat deze kans het grootst is. Maar onder ernstige recidive (strafdreiging $\geq$ 4 jr.) vallen bijna alle zedendelicten¹², en uiteraard nog veel andere delicten. De kans op ernstige recidive is dus bijna per definitie groter dan op zedenrecidive, en dat blijkt

9 <https://wodc-repris.nl/Repris.html> geraadpleegd 11 oktober 2016.

10 Hoofdeffect groep $F(1,217) = 4,71$; $p = 0,003$. Er is geen significante interactie.

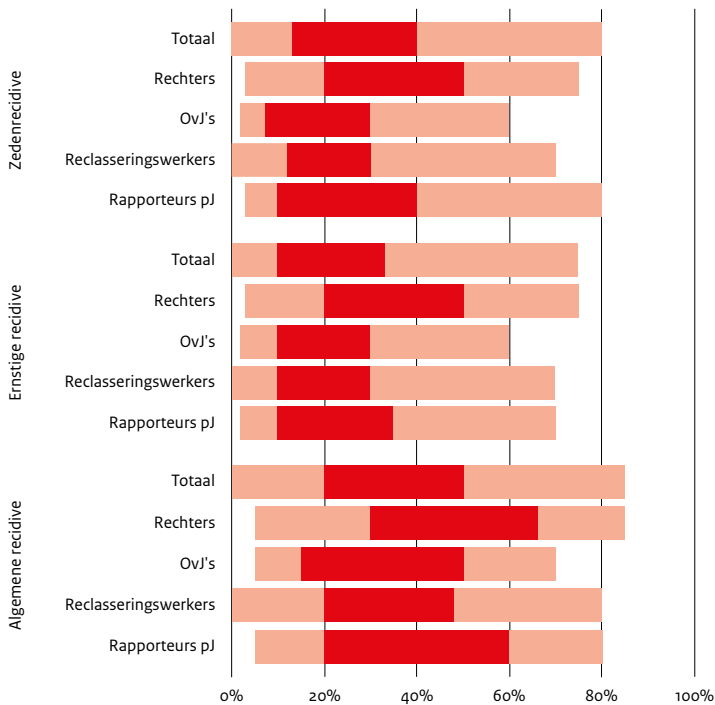
11 Post-hoc toets groep: rechters – reclasseringswerkers: $p = 0,003$, rechters-rapporteurs pj: $p = 0,037$, rechters-OvJ's: $p = 0,073$. Dit laatste effect is dus niet significant, maar dat heeft vermoedelijk te maken met een gebrek aan statistische power door het lage aantal OvJ's.

12 Er zijn een paar zedendelicten met een lagere strafdreiging dan 4 jaar: artt. 239 (Schennis, 3 maanden), 240 (Pornografie, 2 maanden), 240a (Bescherming van jeugdigen onder de 16 jaar, één jaar), 248d (Seksueel corrumperen, twee jaar), 248e (Grooming, twee jaar) Sr. De meesten van deze zedendelicten worden echter weinig vervolgd (zie Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014, p. 202).

ook uit de landelijke recidivestatistieken (zie [Figuur 2.2](#)). Toch schatten alle beroepsgroepen de zedenrecidive gemiddeld hoger in dan de ernstige recidive.

2.2.3 Consistentie binnen groepen

Om te beoordelen of een groep consistent antwoordt kijken we tot slot naar de spreiding van de antwoorden. Een totale spreiding (verschil tussen hoogste en laagste antwoord) is illustratief, maar gevoelig voor extremen. [Figuur 2.3](#) geeft daarom naast de totale spreiding (lichte kleur) ook de spreiding van de *middelste helft*, dus zonder alle uitersten, van de schattingen per groep weer (donkere kleur). Hier blijkt het verschil tussen het op 25% na laagste antwoord en het op 25% na hoogste antwoord tussen de 18 (reclassering, schatting zedenrecidive) en 40 procentpunten (rapporteurs pj, schatting algemene recidive) te zijn op een schaal van 0-100 procentpunt. Het is moeilijk spreiding te kwalificeren, maar het is in ieder geval duidelijk dat binnen beroepsgroepen verschillend gedacht kan worden over de te verwachten recidive. Zo'n gebrek aan overeenstemming wijst op een gebrek aan kennis binnen de groep: als de recidivepercentages breed bekend waren zou een kleinere spreiding verwacht mogen worden.

Figuur 2.3 Spreiding schatting recidive. De eerste lichte staaf in iedere rij geeft de schattingen van de laagste 25% van de schattingen weer. De spreiding van de middelste helft van de antwoorden geeft weer hoezeer de middelste 50% van de respondenten op een antwoord uit elkaar liggen (donkere staven). De rechter 25% (lichte staven) geeft tot slot de 25% hoogste schattingen weer. Hoe kleiner de spreiding hoe beter de consistentie.

Bron: vragenlijsten communicatie over recidive

2.3 Risiconiveaus

De taak van een reclasseringswerker of rapporteur pJ is onder andere het doen van een uitspraak over recidiverisico: de kans dat iemand opnieuw een (zeden-)delict pleegt. Uit het dossieronderzoek in het tweede deel van dit onderzoek (zie [Hoofdstuk 1](#)) blijkt welke begrippen rapporteurs pJ gebruiken om uitspraken te doen over het risiconiveau van een verdachte. Reclasseringswerkers kunnen standaard kiezen uit Laag, Laag-gemiddeld, Hoog-gemiddeld, en Hoog. Voor nu is de vraag hoe deze uitspraken over risiconiveau binnen de strafrechtketen *geïnterpreteerd* worden.

De respondenten uit de vier beroepsgroepen kregen een serie vragen naar hun inschatting van de kans dat iemand beoordeeld met een bepaald recidiverisiconiveau weer zou recidiveren. De vraag was steeds:

'Hoe groot schat u de kans in dat een verdachte ooit opnieuw een **zedendelict** pleegt wanneer deze in een rapportage beoordeeld is met een [hoog/matig/laag/gemiddeld/verhoogd/niet-verhoogd] recidiverisico?'

'Laag', 'Gemiddeld', 'Matig', en 'Hoog' zijn veelgebruikte categorieën in rapportages en risicotaxatie-instrumenten. 'Verhoogd' en 'Niet verhoogd' worden in rapportages pJ regelmatig gebezigd¹³, maar het is niet duidelijk hoe die een risiconiveau aanduiden: (niet) verhoogd ten opzichte van wat?

2.3.1 Consistentie met recidivestatistieken

De voor de naleving van het risicoprincipe (zie [Hoofdstuk 1](#)) belangrijkste vraag is of de interpretatie van risiconiveaus strookt met de werkelijkheid. In [§2.2.1](#) bleek dat de vier beroepsgroepen vooral de zeden-recidive overschatten. Overschatten zij dan ook het risico bij een bepaald risiconiveau, bijvoorbeeld 'laag'?

Wat precies de 'juiste' recidivekans bij de begrippen 'hoog'/'matig'/'laag' is hangt natuurlijk af van welk instrument men hanteert, en hoe (en of) men de scores op dit instrument indeelt in categorieën. [Figuur 2.4](#) vergelijkt de schattingen van de vier beroepsgroepen met een recente internationale meta-analyse naar de 15-jaars zedenrecidive van in totaal 7740 zedendelinquenten uit verschillende landen met een laag, matig en hoog recidiverisico op basis van scores op het risicotaxatie-instrument Static-99R.¹⁴ De Static-99R is een veelgebruikt *actuariel* instrument, wat betekent dat het wetenschappelijk onderbouwde risicofactoren bevat waarop de scores samen rechtstreeks leiden tot het eindoordeel over risico. Actuariële instrumenten geven de beste voorspelling van risico.¹⁵ Het vergelijken van de schatting met resultaten uit een grote meta-analyse verdient de voorkeur boven het vergelijken met individuele studies omdat door deze studies als één geheel te analyseren allerlei toevalligheden die resultaten in individuele studies kunnen beïnvloeden weggemiddeld worden.

Dat de recidivepercentages van de groepen delinquenten naar risiconiveau zo duidelijk onderling verschillen is ten eerste een goede illustratie van het feit dat dit actuariële instrument de recidive van ze-

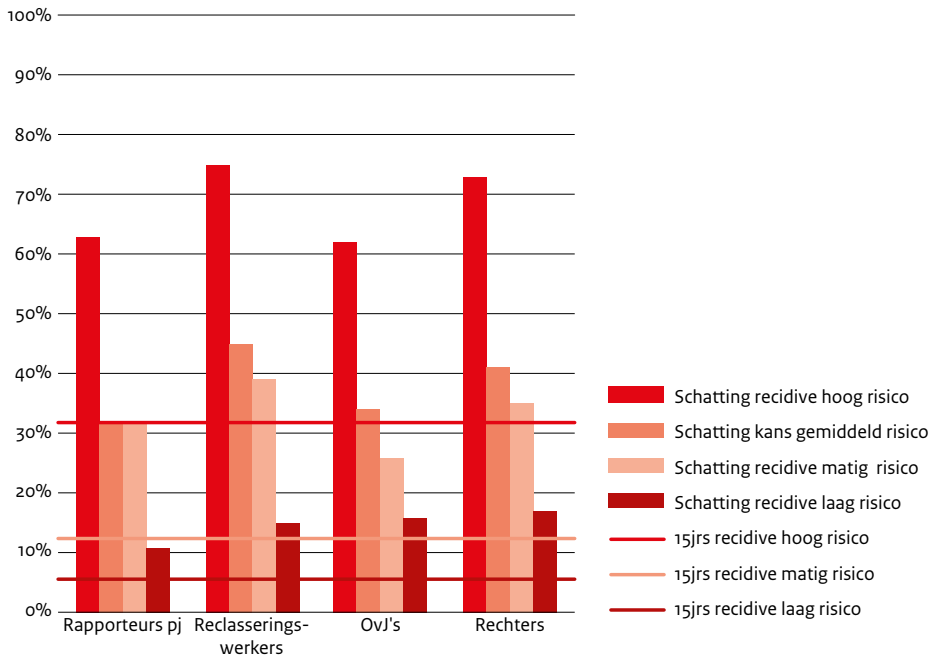
13 Zie tweede deel van dit onderzoek.

14 Hanson, Harris, Helmus, & Thornton (2014)

15 Zie voor een uitleg ook [Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen \(2014, pp. 251-252\)](#).

dendelinquenten weet te voorspellen. Dit instrument is ook in de Nederlandse praktijk gevalideerd en blijkt ook hier de (zedendelinquenten)recidive van zedendelinquenten goed te voorspellen.¹⁶

Figuur 2.4 Inschatting kans dat een zedendelinquent met een bepaald risiconiveau zoals beschreven in een rapportage opnieuw een zedendelict pleegt in relatie tot internationale recidivecijfers. De staven geven de gemiddelde schatting per beroepsgroep weer. De lijnen geven het te verwachten recidivepercentage voor de risiconiveaus 'High', 'Moderate' en 'Low' uit een recente meta-analyse weer.¹⁷
Bron: vragenlijsten communicatie over recidive en Hanson et al. (2014)

Figuur 2.4 toont de gemiddelde antwoorden van de vier beroepsgroepen op de vraag naar de kans dat iemand met een bepaald risicolabel (laag/matig/gemiddeld/hoog) ooit opnieuw een zedendelict pleegt. De begrippen 'verhoogd' en 'niet verhoogd' zijn niet in de figuur meegenomen omdat zij niet corresponderen met begrippen zoals zij gebruikt worden in risicotaxatie-instrumenten. Desalniettemin blijkt uit het dossieronderzoek in deel twee van dit onderzoek dat zij in rapportages pj regelmatig gebruikt worden. Uit de resultaten blijkt evenwel dat 'verhoogd' volgens de respondenten ergens tussen 'gemiddeld' en 'hoog' ligt, en 'niet verhoogd' ergens tussen 'gemiddeld' en 'laag'.

Zoals duidelijk in Figuur 2.4 is te zien, overschatten alle beroepsgroepen het risico op een nieuw zedendelict bij alle risiconiveaus ten opzichte van de internationale recidivecijfers.¹⁸ Het percentage zedendelinquenten

16 Smid, Kamphuis, Wever, & Van Beek (2014)

17 Hanson et al. (2014)

18 One-sample t-test. Per groep zijn de schattingen vergeleken met de bijbehorende normen. Alle p 's < 0,001.

met een laag risiconiveau volgens de Static-99/R dat binnen 15 jaar met een zedendelict recidiveert, is volgens genoemde internationale meta-analyse 4,7%, de beroepsgroep die hier het dichtst bij zit zijn rapporteurs PJ met 11%. Zedendelinquenten met een matig recidiverisico recidiveren gemiddeld in 12,6% van de gevallen maar de laagste schatting hier is 26% door OvJ's. Bij het begrip 'gemiddeld' (dat in dit geval ongeveer hetzelfde zou moeten betekenen als 'matig') ligt de laagste schatting zelfs op 32%. Bij het begrip 'hoog risico' valt op dat alle groepen denken dat een ruime meerderheid van deze zedendelinquenten opnieuw een zedendelict zal plegen: de laagste schatting is 62% door OvJ's. Maar het werkelijke percentage zedendelinquenten met een hoog recidiverisico dat opnieuw in aanraking komt met justitie voor een zedendelict is 31,8%. Ook hier is enige overschatting wel verklaarbaar omdat officiële cijfers niet alle delicten bevatten. De werkelijke recidivecijfers zijn niet bekend, maar zullen naar alle waarschijnlijkheid hoger liggen. Of zij echter zo hoog liggen dat inderdaad de *meerderheid* van de hoog-risico zedendelinquenten recidiveert is zeer de vraag. De perceptie dat zedendelinquenten zoveel vaker zouden recidiveren dan zij voor zover bekend doen kan implicaties hebben voor hun behandeltoewijzing: als het risico te hoog wordt ingeschat kan dit niet goed gewogen worden in de kosten-batenanalyse van het al dan niet opleggen van behandeling.

2.3.2 Consistentie tussen beroepsgroepen

De interpretaties van de vier begrippen verschillen, zoals te verwachten valt, onderling: hoog is bijvoorbeeld bij alle groepen hoger dan gemiddeld, en laag lager dan gemiddeld.¹⁹ Er zijn ook verschillen tussen de vier groepen.²⁰ De verschillen tussen de groepen zijn niet bij elk begrip hetzelfde.²¹

- 'hoog risico': reclasseringswerkers schatten het risico hoger in dan OvJ's en rapporteurs PJ. Rapporteurs PJ schatten het risico lager in dan rechters.²²
- 'gemiddeld risico': rapporteurs PJ schatten het risico lager in dan reclasseringswerkers en rechters.²³
- 'matig risico': reclasseringswerkers schatten het risico ook bij dit begrip hoger in dan OvJ's.²⁴
- 'laag risico': rapporteurs PJ schatten het risico lager in dan rechters.²⁵

Al met al schatten reclasseringswerkers het risico per risiconiveau dus doorgaans hoger in dan andere groepen, en rapporteurs juist lager. OvJ's en rechters zitten hiertussenin, met rechters vaker aan de hoge kant en OvJ's vaker aan de lage kant.

Als we juist naar de vergelijking *tussen* begrippen *binnen* groepen kijken is ook een interessant patroon zichtbaar, namelijk in het verschil in interpretatie tussen 'matig' en 'gemiddeld'. Rapporteurs PJ en OvJ's interpreteren deze twee begrippen niet significant verschillend, maar rechters en reclasseringswerkers schatten het risico bij 'gemiddeld' hoger in dan bij 'matig'.²⁶ Dit is opvallend omdat 'matig' in instrumenten gebruikt wordt als middencategorie, net als gemiddeld. Maar door in elk geval twee van de vier beroepsgroepen wordt 'matig' dus als minder recidivegevaarlijk geïnterpreteerd dan 'gemiddeld'.²⁷

19 $F(3,612)=684,62, p<0,001$.

20 $F(3,204)=1678,69, p<0,001$.

21 Interactie groep x begrip: $F(9,204)=3,90, p<0,001$.

22 Reclassering-rapporteurs: $p<0,001$. Reclassering-OvJ's: $p=0,045$. Rapporteurs – rechters: $p=0,004$.

23 Rapporteurs PJ-reclassering: $p<0,001$. Rapporteurs – rechters: $p<0,038$.

24 Reclassering-OvJ's: $p=0,012$.

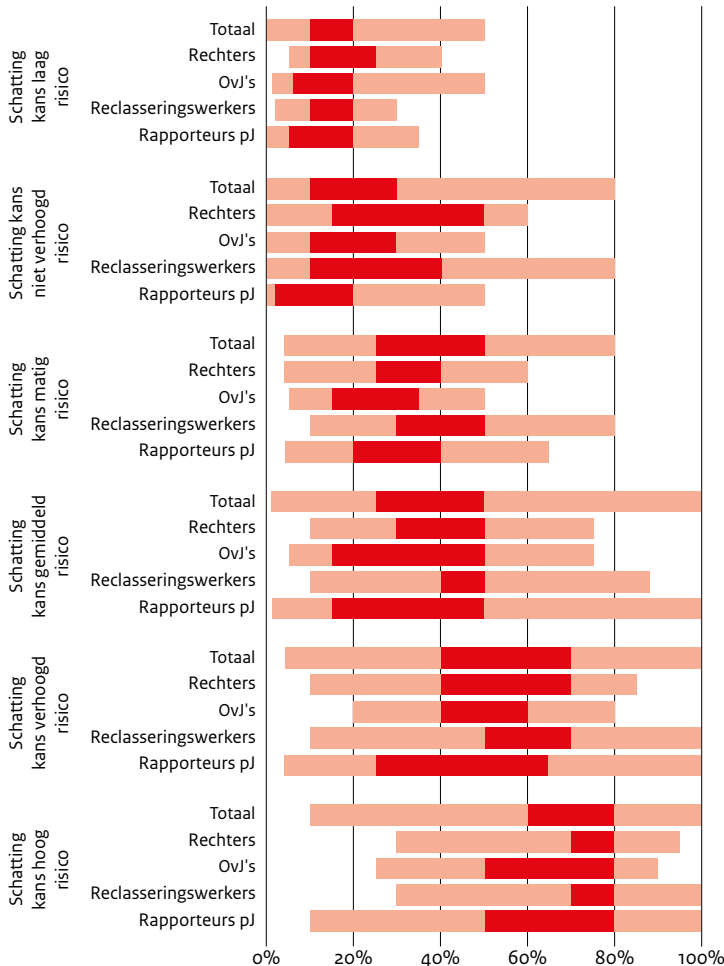
25 Rapporteurs-rechters: $p=0,001$.

26 Gemiddeld-matig: Reclassering: $p=0,003$, rechters: $p=0,022$, OvJ's: $p=0,128$, rapporteurs PJ: $p=1$.

27 Bij OvJ's wijst het numerieke effect dezelfde richting uit, maar is het vermoedelijk niet significant vanwege de kleinere groepsgrootte.

2.3.3 Consistentie binnen groepen

Tot slot is het ook voor risiconiveaus de vraag of binnen de vier groepen de respondenten enigszins consistente interpretaties hebben. Figuur 2.5 toont de spreiding voor de onderzochte begrippen: per risicobegrip geeft de figuur voor iedere groep en voor het totaal naast de totale spreiding ook de spreiding van de middelste helft antwoorden, waarbij de uiterste 25% aan weerszijden van de verdeling dus buiten beschouwing gelaten worden. Deze maat is het laagst voor het begrip 'laag risico' (10 procentpunten) en het hoogst voor het begrip 'verhoogd risico' (30 procentpunten). Het is moeilijk spreiding te kwalificeren, maar het is in ieder geval duidelijk dat binnen beroepsgroepen verschillend gedacht kan worden over de betekenis van bijvoorbeeld 'hoog risico'. Ook hier kan de grote spreiding duiden op een gebrek aan breed gedragen kennis binnen de respondentgroepen.

Figuur 2.5 Spreiding schatting recidive per risiconiveau. De eerste lichte staaf geeft de schattingen van de onderste 25% van de groep weer. De spreiding van de middelste helft van de antwoorden geeft weer hoezeer de middelste 50% van de respondenten op een antwoord uit elkaar liggen (donkere staven). De bovenste 25% (lichte staven) geeft tot slot de antwoorden van de 25% respondenten met de hoogste schatting weer. Hoe kleiner de spreiding hoe beter de consistentie.

Bron: vragenlijsten communicatie over recidive

2.4 Soorten recidive

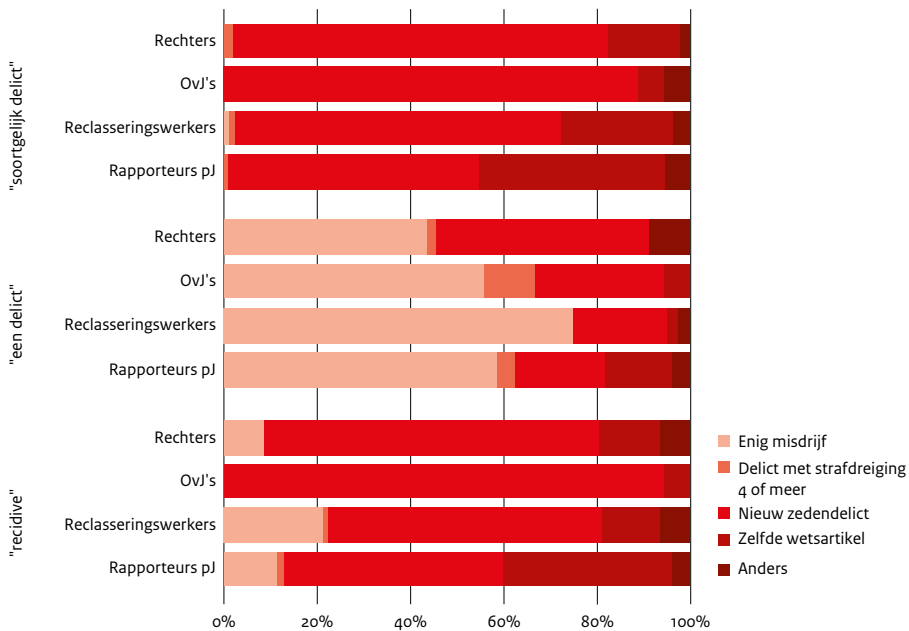
Drie vragen in de vragenlijst beoogden tot slot te achterhalen of de vier beroepsgroepen begrippen die in rapportages gehanteerd worden om recidive aan te duiden op dezelfde wijze interpreteren. Het gaat om de volgende begrippen:

1. 'recidive'
2. 'opnieuw plegen van een delict'
3. 'opnieuw plegen van een soortgelijk delict'

Ook is de vraag of deze begrippen *binnen* iedere beroepsgroep consistent opgevat worden. De drie begrippen waren afgeleid uit beschrijvingen zoals die veel in rapportages pro Justitia voorkomen (zie deel 2 van dit onderzoek, ook te verschijnen in de eerste helft 2017). De respondenten lazen deze begrippen in een zin aan het einde van een casus: 'De rapporteur schat de kans op [recidive/opnieuw plegen van een delict/opnieuw plegen van een soortgelijk delict] in als laag-gemiddeld.' Daarna moest de respondent uit vier mogelijke definities kiezen welke correspondeerde met zijn interpretatie. De vier mogelijkheden staan in [Figuur 2.6](#). Er waren geen 'goede' of foute antwoorden: doel was te achterhalen of alle partners in dit communicatieproces deze veelgebruikte begrippen *op dezelfde wijze* lezen.

Voor alle begrippen waren zowel binnen als tussen groepen verschillen te vinden. Ten eerste waren niet alle groepen even consistent: waar bijvoorbeeld bij het begrip 'recidive' 94% (=17) van de officieren dat leest als opnieuw plegen van een zedenmisdrijf (een hoge consistentie), was dit voor rapporteurs pro Justitia 53% (=36) en las 41% (=28) van de rapporteurs dit als opnieuw plegen van een misdrijf met hetzelfde wetsartikel. Bij het begrip 'opnieuw plegen van een delict' waren reclasseringswerkers het meest consistent (75% antwoordde 'enig misdrijf'), gaf bij rapporteurs en OvJ's bijna de helft een ander antwoord dan de meerderheid, en gaven ongeveer even veel rechters het antwoord 'een nieuw zedendelict' als 'enig misdrijf'. Bij het begrip 'een soortgelijk delict' was de overeenstemming binnen groepen groter, maar gaf bij rapporteurs toch bijna de helft een ander antwoord dan het meerderheidsantwoord ('een nieuw zedendelict'). Er zijn dan ook significante verschillen tussen de respondentgroepen: de verdeling tussen de verschillende antwoordcategorieën is voor geen enkel begrip gelijk tussen de groepen.²⁸ Deze resultaten betekenen dat een veelgebruikt begrip als 'recidive' zowel binnen één beroepsgroep als tussen de verschillende beroepsgroepen in de communicatie rond behandeltoewijzing verschillend geïnterpreteerd kan worden, zonder dat de deelnemers zich daarvan bewust zijn.

28 Verband groep met -"recidive": Wald $\chi^2 = 13,34$, $p = 0,004$. -"opnieuw plegen van een delict": Wald $\chi^2 = 9,38$, $p = 0,025$. - 'opnieuw plegen van een soortgelijk delict': Wald $\chi^2 = 13,80$, $p = 0,003$.

Figuur 2.6 Interpretatie begrippen die recidive aanduiden.

Bron: vragenlijsten communicatie over recidive

2.5 Conclusie

Dit hoofdstuk presenteerde de resultaten van een vragenlijst ingevuld door rechters, officieren van justitie, rapporteurs pro Justitia en reclasseringswerkers. Zij beantwoordden vragen over hun interpretatie van drie series begrippen die centraal staan binnen de behandeltoewijzing: begrippen die te maken hebben met de *base rate* (de gemiddelde kans op een bepaald soort recidive door een zedendelinquent), begrippen die te maken hebben met het *risiconiveau* (de uitspraak die een rapporteur of reclasseringswerker doet over hoe recidivegevaarlijk een zedendelinquent is), en begrippen die te maken hebben met de *soort* recidive waar een uitspraak over risico over gaat. Deze resultaten werpen enig licht op hoe het communicatieproces rond behandeltoewijzing zich in de hoofden van de deelnemers voltrekt: De deelnemers hebben ieder hun eigen interpretaties van deze begrippen, die niet altijd overeen blijken te komen met die van hun collega's of die van hun ketenpartners. Deze aannames blijven vermoedelijk impliciet en dus ongecontroleerd, aangezien doorgaans alleen over risico gecommuniceerd wordt met woorden en niet met cijfers (zie Hoofdstuk 3; ook het tweede deel van dit onderzoek besteedt hier aandacht aan).

Base rate

Bij het schatten van de gemiddelde recidive voor zedendelinquenten als gehele groep blijkt allereerst dat alle respondent-groepen de kans dat een zedendelinquent opnieuw een zedendelict pleegt overschatten ten opzichte van recidivestatistieken. Uit eerder onderzoek bleek al dat leken de kans op reci-

diver overschatten, en met name als het gaat om zedendelinquenten.²⁹ Uit dit onderzoek blijkt nu dat dit niet alleen geldt voor leken, maar ook voor professionals binnen het strafrecht. Hoewel enige overschatting redelijk is gezien het *dark number* in recidivestatistieken valt toch op dat deze overschatting zich alleen voordoet bij de kans op zedendelicten en niet bij de kans op andersoortige delicten. Bovenop deze algemene overschatting, schatten rechters alle typen recidive hoger voor de groep zedendelinquenten als geheel in dan de andere drie respondent-groepen. Tot slot is er ook binnen de groepen weinig overeenstemming over welk recidivepercentage verwacht mag worden. Zie voor deze resultaten §2.2.

Risiconiveaus

Ook bij het schatten van een recidivepercentage behorend bij een bepaald risiconiveau (bijvoorbeeld 'hoog') is allereerst sprake van overschatting: alle vier de beroepsgroepen schatten de kans op een nieuw zedendelict bij alle begrippen hoger in dan internationale data over grote groepen zedendelinquenten rechtvaardigen. Vooral bij 'hoog risico' betekent dit dat alle groepen schatten dat een ruime meerderheid van de zedendelinquenten met dit risiconiveau zal recidiveren terwijl dit in werkelijkheid één derde is. Vervolgens zijn er ook verschillen tussen groepen: reclasseringswerkers en rechters schatten de kans op zedenrecidive bij een bepaald risiconiveau doorgaans hoger in dan OvJ's en rapporteurs pJ. Het is opvallend dat reclasseringswerkers de kans op recidive per risicocategorie hoger inschatten dan andere respondent-groepen, maar voor de groep als geheel juist lager. Dit kan betekenen dat de respondent-groepen verschillend denken over het *aandeel* van de verschillende risiconiveaus binnen de groep zedendelinquenten: reclasseringswerkers die enerzijds de gemiddelde recidive voor de hele groep laag inschatten maar anderzijds de recidivekans per risiconiveau juist hoger in schatten dan de andere groepen lijken hiermee aan te geven dat de hoog-risico zedendelinquenten een relatief kleine groep zijn.

Tot slot valt ook in de resultaten per risicocategorie de spreiding tussen antwoorden op. Ook hier is dus weinig overeenstemming binnen groepen over hoe hoog bijvoorbeeld een 'matig' recidiverisico is. Zie voor deze resultaten §2.3.

Soorten recidive

De geteste aanduidingen voor soorten recidive zijn begrippen die in rapportages pJ veel gebruikt worden (bijvoorbeeld, 'de kans op een delict'). Uit de resultaten bleek dat hoewel bij de meeste begrippen en groepen één definitie wel duidelijk de meerderheid heeft (dus door de meesten op dezelfde wijze geïnterpreteerd wordt) er steeds substantiële minderheden voor een andere interpretatie kiezen (§2.4). Zo interpreteert 94% van de OvJ's 'recidive' als een nieuw zedendelict, maar is dit bij rapporteurs pJ 53%. Dit betekent dat wanneer een rapporteur of reclasseringswerker een uitspraak doet over de kans op, bijvoorbeeld, 'recidive' dit door de beoogde lezers (de OvJ of rechter) niet altijd geïnterpreteerd zal worden zoals hij/zij het bedoelt.

Deze resultaten werpen licht op een communicatieproces dat centraal staat in de behandeltoewijzing van zedendelinquenten: rapporteurs en reclasseringswerkers adviseren OvJ's en rechters maar hun advies kan op verschillende punten anders geïnterpreteerd worden dan zij het bedoelen. Het communicatieproces is dus vermoedelijk vertroebeld, wat consequenties kan hebben voor de behandeltoewijzing die eruit volgt. Bovendien overschatten alle partijen los van elkaar het recidiverisico ten opzichte van recidivecijfers. Als iedereen het gevaar hoger inschat dan het voor zover bekend is, is het ook zeer wel

29 Levenson, Brannon, Fortney, & Baker (2007)

mogelijk dat meer maatregelen tegen dat gevaar genomen worden dan noodzakelijk zijn. Met andere woorden, de kosten-baten afweging kan verkeerd uitvallen doordat de baten te hoog worden ingeschat. De behandeling moet immers passen bij het risiconiveau van de pleger (*risico-principe*, zie [Hoofdstuk 1](#)). Als het risiconiveau te hoog wordt geschat ligt het gevaar van overbehandeling op de loer. [Hoofdstuk 3](#) gaat in op de bestaande literatuur over communicatie over (recidive-)risico en de daaruit voortvloeiende implicaties voor de praktijk. Het tweede deel van dit onderzoek, ook te verschijnen in de tweede helft van 2017, gaat in op de relatie tussen risicotaxatie en geadviseerde of opgelegde behandeling in de huidige Nederlandse praktijk.

Risicocommunicatie: Inzichten uit de wetenschap

3.1 Inleiding

Wat is de kans dat uw huis overstroomt door een dijkdoorbraak? Wat is de kans dat u ernstige bijwerkingen krijgt als u een medicijn slikt? Wat is de kans dat u langs de weg komt te staan als u deze reparatie aan uw auto niet laat doen?

In al deze voorbeelden communiceert een expert (een meteoroloog, een arts of een automonteur) informatie over risico aan een leek, die die informatie kan benutten om een beslissing te nemen (te evaqueren, het medicijn te slikken, de reparatie uit te laten voeren). Risicocommunicatie is dus niet voorbehouden aan communicatie binnen het strafproces over de recidive van delinquenten, maar speelt een belangrijke rol binnen op het eerste gezicht zeer verschillende vakgebieden, van meteorologie tot gezondheidszorg. Risicocommunicatie is te definiëren als ‘the process of exchanging information among interested parties about the nature, magnitude, significance, or control of a risk’.¹ De risico-experts binnen zeer diverse sectoren staan voor eenzelfde uitdaging: een wetenschappelijk onderbouwde risicoboodschap overbrengen aan een publiek van leken (op het gebied van risico). Dit kunnen burgers in het algemeen zijn (vrouwen van middelbare leeftijd in de context van borstkankerpreventie), maar ook een specifieke groep (bijvoorbeeld beleidsmakers).

De wetenschappelijke studie van het risicocommunicatieproces staat nog in de kinderschoenen, met name als het gaat over door mensen veroorzaakte (‘man-made’) risico’s, zoals bijvoorbeeld recidive.² Tegelijkertijd verwachten burgers meer dan ooit dat de overheid en bedrijven hen beschermen tegen en informeren over allerlei risico’s.^{3,4} Daarmee is risicocommunicatie een maatschappelijk relevant onderwerp geworden.

Dit literatuuronderzoek legt zich specifiek toe op de risicocommunicatie tussen gedragsexperts (psychologen, psychiaters en reclasseringswerkers) en juridische professionals (OvJ’s en rechters). Het gaat

---

1 Covello (1992)

2 Vóór het jaar 2004 werden slechts zes studies gewijd aan ‘violence risk communication’, oftewel de risicocommunicatie over mogelijk gewelddadige personen. Zie Heilbrun et al. (2004).

3 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2005)

4 *Kamerstukken II 34 300-VII nr. 15*

hierbij om het communiceren van het recidiverisico van verdachten. Hieronder zal kort een overzicht gegeven worden van factoren die de communicatie over risico beïnvloeden. §3.2 behandelt factoren die in de vorm van communicatie zelf liggen: de meest gangbare methoden die door een brede groep risico-experts gebruikt worden om risico's uit te drukken passeren de revue, steeds met hun voor- en nadelen. §3.3 behandelt factoren die meer bij de ontvangende partij (in dit geval, de rechters en OvJ's) liggen. §3.4 behandelt één recent onderzoek waarin een voorstel wordt gedaan om te komen tot een gemeenschappelijke taal voor het communiceren over recidiverisico van zedendelinquenten.

3.2 Vormen van risicocommunicatie

Informatie over risico kan op verschillende manieren uitgedrukt worden. Hieronder worden verschillende veelgebruikte methoden beschreven, en worden de voor- en nadelen van iedere methode gewogen.

Categorische methode

'Het risico op een nieuw zedendelict van verdachte A is laag.'⁵

Deze methode drukt het recidiverisico niet in getallen, maar in twee of meer categorieën uit (bijvoorbeeld 'laag', 'gemiddeld' en 'hoog'). In de Nederlandse context is deze communicatiemethode populair: uit het nog te publiceren tweede deel van dit onderzoek blijkt dat dit de enige gebruikte methode is om risico uit te drukken in reclasseringsadviezen en rapportages pro Justitia (en dus in vonnissen) over zedendelinquenten. Reclasseringswerkers gebruiken vier categorieën (laag, laag gemiddeld, hoog gemiddeld, hoog), rapporteurs pJ zijn vrij in hun formulering, maar gebruiken in ieder geval altijd uitsluitend woorden. Een deel van de risico-omschrijvingen in rapportages pJ is in categorieën als laag/matig/hoog te classificeren, een deel ook niet. Internationaal onderzoek wijst uit dat rechters een voorkeur geven aan de categorische methode. Dat is begrijpelijk gezien deze meer intuïtief is dan de hieronder beschreven alternatieven en minder, namelijk geen, toegepaste kennis van de statistiek vereist.⁶ Het belangrijkste nadeel van het categorisch uitdrukken van een recidiverisico blijkt duidelijk uit [Hoofdstuk 2](#): experts en rechters kunnen mogelijk andere conclusies trekken op basis van een categorisch gepresenteerd risico.⁷ Over wat een 'laag' of een 'hoog' risico precies betekent lopen de meningen zowel binnen als tussen beroepsgroepen zeer uiteen.

Probabilistisch

'De kans dat verdachte A binnen 15 jaar na vrijlating opnieuw een zedendelict pleegt is 5%'

Bij deze tweede methode worden risico's uitgedrukt in procenten op een schaal die in veruit de meeste gevallen van 0 tot 100 loopt. Deze methode geeft in principe precies de benodigde informatie: hoe groot is de kans dat deze delinquent binnen x jaar een nieuw zedendelict pleegt? Een bewezen nadeel van deze communicatiemethode is wel dat het probabilistisch uitdrukken van een recidiverisico de dader op

5 Alle voorbeelden bij deze methoden gaan over hetzelfde recidiverisico. Zo kan de lezer zelf onderzoeken of hij verschillen ervaart tussen de formuleringen, ook al drukken zij hetzelfde risico uit.

6 Kwartner, Lyons, & Boccaccini (2006)

7 Evans & Salekin (2016)

oneerlijke wijze kan benadelen. In eerder onderzoek leidde het weergeven van een recidiverisico als '25%' ertoe dat 97% van de rechters geloofden dat de dader 'waarschijnlijk' nog eens de fout in zou gaan.⁸ Wanneer de schaal niet van 0 tot 100%, maar bijvoorbeeld van 0 tot '40% of hoger' loopt, wordt het recidiverisico aanzienlijk lager ingeschat. Dit suggereert dat mensen geneigd zijn bij het geven van een schatting niet te ver van het midden van de schaal af te wijken. Bij de conclusie die de rechter aan een recidiverisico verbindt is het eveneens van belang hoe dit risico wordt voorgesteld. Zo zal een 'kans van 26% dat X weer de fout in gaat' vaker leiden tot een voor de verdachte ongunstige uitspraak dan 'een kans van 74% dat X niet de fout in gaat'.⁹

Frequentie

'Er is een kans van 1 op 20 dat verdachte A binnen 15 jaar na vrijlating opnieuw een zedendelict pleegt'

De frequentie-methode ziet er als volgt uit: 'er is een kans van X op Y dat Z zich voordoet', waarbij de X en Y getallen zijn en Z een veelal onwenselijke gebeurtenis. Deze methode drukt in wezen dezelfde informatie uit als de probabilistische, een absolute kans, maar op een andere schaal. Ook bij de frequentie-methode heeft de wijze waarop risico's getalsmatig worden gepresenteerd aanzienlijke invloed op de door leken genomen besluiten. Yamagishi ontdekte bijvoorbeeld dat mensen een risico van 1286 op 10.000 hoger inschatten dan een risico van 24,14 op 100, terwijl laatstgenoemde risico bijna tweemaal zo groot is.¹⁰ Zelfs identieke kansen leiden tot andere uitspraken, waarbij geldt dat hoe groter het absolute getal, hoe nadeliger de uitspraak voor de veroordeelde. Een kans van 20 op 100 op gewelddadig gedrag leidt dus minder vaak tot invrijheidstelling van de verdachte dan een kans van 2 op 10.¹¹ Niet-experts maken in risico-scenario's waarin de frequentie-methode wordt gehanteerd dus vaak onbewust irrationele beslissingen.¹²

Risk ratios

'Verdachte A heeft een 0,4 maal zo groot risico op een nieuw zedendelict als de gemiddelde verdachte.'

Bij de 'risk ratio' methode wordt een risico geformuleerd als een vergelijking tussen twee opties. Bijvoorbeeld 'als u gaat sporten wordt de kans op diabetes half zo groot' of 'de kans dat deze verdachte recidiveert is drie maal zo groot als voor een gemiddelde verdachte'.¹³ Op zo'n manier verpakt kan een risicoboodschap duidelijk maken hoe gevaarlijk een bepaalde zedendelinquent is in vergelijking tot, bijvoorbeeld, de gemiddelde zedendelinquent. Deze methode wordt veel gebruikt in medische risicocommunicatie, maar er zijn weinig voorbeelden van gebruik met recidiverisico. Het grootste probleem van deze methode van risicocommunicatie is dat zonder kennis van de *base rate* (het gemiddelde recidiverisico) interpretatie moeilijk is: als de 'gemiddelde' kans op recidive bijvoorbeeld 0,1% is dan is een drie keer zo hoge kans 0,3% - hoger, maar nog steeds een kleine kans.

8 Knighton, Murrie, Boccaccini, & Turner (2014)

9 Scurich & John (2011)

10 Yamagishi (1997)

11 Slovic, Monahan, & MacGregor (2000)

12 Pelham, Sumarta, & Myaskovsky (1994)

13 Hanson, Lloyd, Helmus, & Thornton (2012)

Relatief risico

'15% van de verdachten heeft hetzelfde of een lager recidiverisico als verdachte A.'

Relatief risico maakt duidelijk hoe gevaarlijk iemand is in verhouding tot anderen uit de populatie. Dit wordt meestal uitgedragen in percentielen. Een percentiel drukt uit hoeveel procent van een populatie gelijk of lager scoort dan de persoon om wie het gaat. Deze methode zegt dus iets over hoe gevaarlijk een verdachte *in verhouding tot anderen* is.¹⁴ Deze methode heeft als voordeel dat hij op zich toereikend kan zijn voor toepassing van het risico-principe: de gevaarlijkste groep wordt het meest intensief behandeld. Echter, een percentiel zegt per definitie niks over het absolute risico. Wanneer is een dader bijvoorbeeld *te gevaarlijk* om vrij te laten? Wanneer is het *onnodig* een dader te behandelen?

3.3 Risicocommunicatie met rechters en officieren

Bovenstaande paragraaf ging over de risicoboodschap zelf. Nadat hij geformuleerd is, moet de boodschap echter ook aankomen bij de ontvanger. Daarin spelen verschillende factoren een rol. Of de doelgroep ontvankelijk is voor de boodschap hangt bijvoorbeeld onder meer af van de – waargenomen – betrouwbaarheid van de boodschapper. Hieronder passeren een aantal kenmerken van de partijen in een situatie van communicatie die, los van de boodschap zelf, invloed hebben op hoe een boodschap over risico geïnterpreteerd wordt.

De zender: de expert

Bij mondelinge communicatie spelen non-verbale factoren (oogcontact, houding, intonatie) een belangrijke rol.¹⁵ Experts die communiceren naar rechters hebben de 'luxe' dat ze zijn verzocht om hun mening te geven aan een selecte doelgroep, en staan dus voor een andere uitdaging dan experts die – ongevraagd – de burger in het algemeen proberen te bereiken. De voornaamste uitdaging aan de expert in de juridische context is dan ook niet te zorgen dat hij of zij überhaupt wordt gehoord, maar om te verifiëren dat de risicoboodschap door rechters voldoende wordt begrepen.

De ontvanger: de rechter of officier

In een recent Nederlands onderzoek, vond bijna de helft van de Nederlandse rechters dat het initiatief voor een goede communicatie in de eerste plaats bij de experts ligt – het is volgens een aanzienlijk deel, zij het niet de meerderheid, van de rechters aan deze groep om te zorgen dat hun inschattingen goed geïnterpreteerd worden.¹⁶ (Risico-)communicatie is echter altijd tweerichtingsverkeer – voor de rechters zelf is dus eveneens een belangrijke rol weggelegd.

Zo moeten zij bijvoorbeeld in staat zijn de informatie die hen aangereikt wordt te interpreteren. Zelfs onder hoogopgeleide volwassenen is begrip van statistiek ('statistical literacy' of 'numeracy') vaak onvoldoende ontwikkeld.¹⁷ Dit is niet anders voor de juridische beroepsgroep. Nederlandse rechters zijn soms onvoldoende statistisch onderlegd om de aan hen gecommuniceerde statistische informatie op

14 Harris, Lowenkamp, & Hilton (2015)

15 Rowan (1994)

16 de Keijser & Elffers (2012)

17 Zie bijvoorbeeld Lipkus, Samsa & Rimee (2001)

correcte wijze te begrijpen.¹⁸ Aangezien zij wel worden geacht op basis van deze informatie beslissingen te nemen, kan dit problemen opleveren. Daarnaast is het uiteraard belangrijk dat de expert informatie op zo'n manier communiceert dat deze niet alleen voor experts begrijpelijk is. Zij kunnen bijvoorbeeld gebruik maken van visuele weergaven.¹⁹ Aangezien risicocommunicatie in het Nederlandse strafproces doorgaans schriftelijk verloopt moeten experts nodeloos ingewikkeld taal- en jargongebruik waar mogelijk vermijden.²⁰ Tegelijkertijd moeten zij hun boodschap niet zodanig over-simplificeren dat belangrijke nuances verloren gaan.²¹ Hoe dan ook is het belangrijk dat rechters en officieren in hun opleiding onderlegd raken in het op waarde schatten van de informatie die hen aangereikt wordt. Basale kennis van statistiek en kansrekening maakt hier onderdeel van uit.

3.4 Categorieën voor risicocommunicatie over zedendelinquenten

De op het gebied van zedendelinquenten internationaal vermaarde wetenschapper Karl Hanson constateerde in een recent artikel dat hoewel er vele instrumenten voor risicotaxatie bestaan, er nog geen gemeenschappelijke taal bestaat om over de resultaten te communiceren. Samen met de andere ontwikkelaars van de Static-99R (het meest gebruikte instrument om het recidiverisico van zedendelinquenten te voorspellen) heeft hij daarom vijf categorieën ontwikkeld voor de communicatie over zedendelinquenten. Deze categorieën combineren de categorische, probabilistische en relatief risico methoden. Daarnaast geven de voorgestelde categorieën informatie over het typische profiel van de delinquent, bijvoorbeeld de te verwachten intensiteit van problemen.²² Hanson ontwikkelde voor het Amerikaanse federale Justice Center op soortgelijke manier risicocategorieën voor alle typen delinquenten, en koppelde ook een interventie-advies en een prognose aan deze categorieën.²³ Het doel van de specifieke categorieën voor zedendelinquenten is dat beleidsmakers ze op dezelfde wijze kunnen koppelen aan interventieprofielen. Zo kunnen zij rechtstreeks gestalte geven aan het risico-principe. Tabel 3.1 geeft de vijf risicocategorieën weer:

---

18 De Keijser & Elffers (2012)

19 Gaissmaier et al. (2012)

20 Howes, Kirkbride, Kelty, Julian, & Kemp (2013)

21 Howes (2015)

22 Hanson, Babchishin, Helmus, Thornton, & Phenix (2016)

23 Hanson et al. (2017)

Tabel 3.1 Risicocategorieën voor zedendelinquenten uit een internationale meta-analyse.

Vijfjaars zedenrecidive geeft de onder- en bovengrens van de betrouwbaarheidsintervallen behorend bij de relevante Static-99R scores weer. De risk ratio moet gelezen worden als 'delinquent uit categorie I heeft een 0,2 maal zo groot risico als de gemiddelde zedendelinquent'. De percentielen geven weer welk deel van het totaal aantal zedendelinquenten de categorie bestrijkt. Categorie I bestrijkt bijvoorbeeld de onderste 4,2%, Categorie II het deel daarboven t/m 18,7%.

Categorie	Label	Static-99R-scores ⁶⁰	Te verwachten vijf-jaars zedenrecidive	Risk ratio tov gemiddelde	Percentiel
I	Very low risk	-3,-2	0,6-1,8%	0,2	0-4,2%
II	Below average risk	-1, 0	1,4-3,5%	0,4	4,3-18,7%
III	Average risk	1,2,3	3,3-8,8%	1	18,8-65,7%
IVa	Above average risk	4,5	10-16,6%	2,3	65,8-88,7%
IVb	Well above average risk	6+	18,4-60,3%	5,4	88,8-100%

Bron: Hanson et al. (2016)

Deze categorie-indeling heeft een aantal voordelen. Ten eerste combineert zij de verschillende eerder besproken methoden van risico-communicatie: de tabel vermeldt categorische informatie, probabilistische informatie (de recidivekans), risk ratio, en relatief risico (de percentielen). Hierdoor worden de nadelen van iedere methode afgezwakt omdat de ontvanger dezelfde informatie op meerdere manieren ontvangt.

Ten tweede definieert het onderzoek duidelijk hoe de categorieën afgebakend zijn. In Tabel 3.1 gebeurt dat op basis van scores op de Static-99R, maar met andere instrumenten kan men tot dezelfde categorie-indeling komen: de wijze van indeling is in eerste instantie niet gebaseerd op scores maar op de verdeling van de populatie zedendelinquenten over de mogelijke risicoscores ongeacht het precieze instrument (zolang er maar een gevalideerd instrument gebruikt wordt).²⁵ Hiermee is voor iedereen duidelijk wat bijvoorbeeld 'gemiddeld risico' betekent.

Ten derde kunnen ketenpartners na het vaststellen van deze gemeenschappelijke taal ook makkelijker praten over benodigde interventies. Uit het onderzoek van Hanson et al. (2016) blijkt duidelijk dat de verschillende categorieën naast verschillende risiconiveaus ook verschillende psychologische profielen hebben. Hanson cs. kwamen voor het eerder genoemde Justice Center met de soortgelijke categorieën voor alle delinquenten dan ook tot bijbehorende interventie-niveaus.²⁶ Zo is voor categorie I géén interventie nodig, kan voor categorie II volstaan worden met één of meerdere korte gedragsinterventies en is voor categorie IVb juist intensieve behandeling in een bij voorkeur gesloten setting nodig.

24 Voor een uitleg over het instrument Static-99R zie §2.3.1

25 Hanson et al. (2016)

26 Hanson et al. (2017)

Tot slot blijven de hier gebezigde labels dichterbij de feitelijke interpretatie van gebruikers. Als we namelijk nog eens naar de resultaten uit Hoofdstuk 2 kijken, blijkt dat hoewel de labels ‘laag’, ‘matig’ en ‘hoog’ ogenschijnlijk een absoluut risico uitdrukken, de gemeenschappelijke interpretatie van alle professionals meer lijkt op een relatief risico: terwijl de inschatting in percentages ver uiteenloopt, is het iedereen duidelijk dat matig hoger is dan laag en lager dan hoog. Labels zoals ‘gemiddeld’ en ‘boven gemiddeld’ blijven dichterbij de gemeenschappelijke betekenis.

3.5 Conclusie

In §3.2 passeerden verschillende methoden voor communicatie over risico de revue. Zoals uit de analyse duidelijk zal zijn geworden zijn aan elke methode duidelijke voor- en nadelen verbonden. Daarom is het het beste meerdere methodes te combineren, zodat eventuele *biases* en misinterpretaties gecompenseerd worden. In eerder onderzoek hebben rechters aangegeven dat een dergelijke combinatie van methoden helpt bij het maken van een correcte inschatting. Zij geven zelf een voorkeur aan de eerste twee methoden (categorische en probabilistische risico-inschatting).²⁷ Uit Hoofdstuk 2 blijkt echter tot welke misinterpretaties de categorische methode kan leiden.

§3.3 behandelde factoren die meer bij de partijen in het communicatieproces liggen. De belangrijkste conclusie hieruit is dat rechters en officieren voldoende in staat moeten zijn de informatie die hen aangereikt wordt over recidiverisico op waarde te schatten. Experts moeten informatie allereerst op zo'n manier overbrengen dat hij ook begrijpelijk is voor wie niet deskundig is. Dit hoeft niet per se te gebeuren door gebruik van de categorische methode, maar kan bijvoorbeeld ook door het gebruik van visuele illustraties naast numerieke informatie. Tegelijk moeten magistraten in staat zijn de aangereikte informatie te begrijpen. Het is hiertoe raadzaam in de opleiding van rechters en officieren enige kennis van kansrekening op te nemen, genoeg om informatie over risico's te kunnen plaatsen.

§3.4 presenteerde een recent internationaal onderzoek waarin vijf categorieën zedendelinquenten op basis van recidiverisico gedefinieerd worden. Dit onderzoek is een aanzet tot het ontwikkelen van een gemeenschappelijke taal voor het spreken over recidiverisico van zedendelinquenten en de daaruit voortvloeiende interventies. De vijf gepresenteerde categorieën gaan ook gebruikt worden in de nieuwe Nederlandse versie van de Static-99R die later dit jaar uitkomt.²⁸

Wat in ieder geval opvalt is dat in de Nederlandse juridische context weinig onderzoek is naar het hier beschreven communicatieproces, zodat eventuele verbeterpunten niet aan het licht komen. Uit het onderzoek in dit rapport blijkt dat de verschillende partners in het strafproces risicoboodschappen zoals doorgaans in rapportages staan verschillend kunnen interpreteren. Dit heeft een vertroebeling van de communicatie tot gevolg, zonder dat de deelnemers zich daar bewust van zijn. De literatuur zoals hierboven besproken geeft aan naar welke factoren in dit communicatieproces gekeken kan worden om misverstanden te verminderen. Hoofdstuk 4 presenteert dan ook de aanbevelingen die uit de problemen gesignaleerd in Hoofdstuk 2 en de oplossingsrichtingen gepresenteerd in dit hoofdstuk voortvloeien.

²⁷ Kwartner et al. (2006); Evans & Salekin (2016)

²⁸ Schriftelijke informatie, Forensische Zorgspecialisten 1 februari 2017.

4.1 Inleiding

Zedendelinquenten krijgen, om te voorkomen dat zij recidiveren, vaak behandeling en toezicht opgelegd. De centrale vraag in dit onderzoek is of zij de juiste interventie opgelegd krijgen: of de beslissing over behandeltoewijzing van zedendelinquenten zoals die in het Nederlandse systeem genomen wordt effectief is in het tegengaan van recidive. Een interventie is in de eerste plaats effectief als zij past bij het recidiverisico van de pleger ('risico-principe'): hoog risico betekent intensief behandelen, matig risico betekent dat volstaan kan worden met ambulante behandelen, laag risico betekent dat behandeling onnodig en zelfs ongewenst is. Binnen het Nederlandse systeem beslist de rechter of een delinquent behandeling opgelegd krijgt en in welke vorm. Hierin betreft hij de eis van officier van justitie (OvJ) en het advies van reclassering en rapporteurs pro Justitia (rapporteur pJ). Uit eerder onderzoek bleek dat de behandeling van zedendelinquenten in Nederland niet geheel aansluit op het risiconiveau: plegers van seksueel geweld tegen kinderen worden regelmatig over- of onderbehandeld, en vaker overbehandeld.¹ Plegers van seksueel geweld tegen volwassenen worden gemiddeld juist vaker onderbehandeld.

Om te kunnen voldoen aan het risicoprincipe is het cruciaal dat informatie over risico ten eerste correct vastgesteld, en ten tweede goed gecommuniceerd wordt. Over het eerste punt gaat deel twee van dit onderzoek, dat ook in de eerste helft van 2017 zal verschijnen. Dit eerste deel gaat over het tweede punt: hoe verloopt de communicatie tussen de verschillende partijen binnen het proces? **Hoofdstuk 2** presenteerde de resultaten van een vragenlijst onder de vier beroepsgroepen in dit proces, te weten rapporteurs pro Justitia (rapporteurs pJ), reclasseringswerkers, officieren van Justitie (OvJ's) en rechters. Hen werd gevraagd naar hun interpretatie van een aantal begrippen die in Nederland veel worden gebruikt om te communiceren over recidiverisico. **Hoofdstuk 3** presenteerde bevindingen uit de literatuur over factoren die de communicatie over recidiverisico beïnvloeden, en waar dus rekening mee gehouden moet worden voor een effectief communicatieproces. Dit afsluitende hoofdstuk vat de bevindingen uit die hoofdstukken kort samen en sluit af met drie aanbevelingen voor helderdere communicatie over recidiverisico.

---

1 Smid et al. (2013)

4.2 Interpretaties in de strafrechterketen

Reclasseringswerkers, rapporteurs pJ, Ovj's en rechters werd in een vragenlijst gevraagd naar hun kennis en interpretatie van een paar categorieën begrippen:²

- De recidivepercentages voor zedendelinquenten, behorend bij bepaalde *soorten* recidive (algemene, ernstige en zedenrecidive)
- De recidivepercentages voor zedendelinquenten, behorend bij bepaalde *risiconiveaus* (laag, matig, gemiddeld, hoog)
- De interpretatie van verschillende omschrijvingen van recidive.

De vraag was steeds of deze begrippen consistent werden geïnterpreteerd

- *Met bestaande statistieken*
- *Tussen beroepsgroepen*
- *Binnen beroepsgroepen*

Base rate

Bij het schatten van de gemiddelde recidive blijkt allereerst dat alle groepen de kans dat een zedendelinquent opnieuw een zedendelict pleegt overschatten ten opzichte van bekende recidivecijfers. Uit onderzoek bleek eerder dat leken recidive overschatten, met name als het gaat om zedendelinquenten.³ Uit dit onderzoek blijkt nu dat dit niet alleen geldt voor leken, maar ook voor professionals binnen het strafproces. Een belangrijke kanttekening is wel dat officiële recidivecijfers niet één op één de daadwerkelijke recidive geven, aangezien niet alle (zedendelicten) in beeld komen bij justitie. Enige overschatting ten opzichte van de officiële cijfers is dus op zijn plaats. Toch valt op dat de respondentgroepen deze overschatting niet doen bij de vraag naar algemene of ernstige recidive. Zij lijken dus vooral het risico op een zedendelict hoger in te schatten dan het – voor zover bekend – is.

Voorts schatten rechters de recidive in alle gevallen hoger in dan de andere drie groepen. Als de reclasseringswerker dus 'gemiddelde recidive' opschrijft verstaat de rechter daar dus regelmatig een hoger risico onder dan de reclasseringswerker voor ogen heeft. Tot slot is er ook binnen de groepen weinig overeenstemming over wat het echte percentage recidiverende zedendelinquenten is. Dit duidt op een gebrek aan breed gedragen kennis hierover.

Risiconiveaus

Ook bij het schatten van een recidivepercentage behorend bij een bepaald risiconiveau (bijvoorbeeld 'hoog') is sprake van overschatting ten opzichte van bekende recidivestatistieken: alle vier de beroepsgroepen schatten de kans op een nieuw zedendelict bij alle begrippen hoger in dan in internationale data over grote groepen zedendelinquenten gevonden is. Vooral bij 'hoog risico' betekent dit dat alle groepen schatten dat een ruime meerderheid van de zedendelinquenten met dit risiconiveau zal recidiveren terwijl dit in werkelijkheid op basis van cijfers uit onderzoek één derde is. Ook hier geldt wel dat de cijfers uit onderzoek veelal justitiële cijfers betreffen en dus vermoedelijk een onderschatting van de werkelijkheid geven.

2 Zie Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording voor een uitgebreidere beschrijving van het onderzoek.

3 Levenson et al. (2007)

Ook hier zijn er verschillen tussen groepen: reclasseringswerkers en rechters schatten de kans op zeden-recidive bij een bepaald risiconiveau doorgaans hoger in dan Ovj's en rapporteurs pJ. Het is opvallend dat reclasseringswerkers de gemiddelde recidivekans van zedendelinquenten juist lager schatten. Mogelijk zijn zij zich ervan bewust dat de meerderheid van de zedendelinquenten géén hoog recidiverisico hebben. Tot slot valt ook bij de schattingen van risiconiveaus de spreiding tussen antwoorden op. Er is dus weinig overeenstemming binnen groepen over hoe laag bijvoorbeeld een 'laag' recidiverisico is.

Soorten recidive

De geteste aanduidingen voor soorten recidive zijn begrippen die in PJ-rapportages veel gebruikt worden (bijvoorbeeld, 'de kans op een delict'). Uit de resultaten bleek dat hoewel bij de meeste begrippen en groepen één definitie wel duidelijk de meerderheid heeft (dus door de meesten op dezelfde wijze geïnterpreteerd wordt) er steeds substantiële minderheden voor een andere interpretatie kiezen. Zo interpreteert 94% van de Ovj's 'recidive' als een nieuw zedendelict, maar is dit bij rapporteurs pJ 53%. Dit betekent dat wanneer een rapporteur of reclasseringswerker een uitspraak doet over de kans op, bijvoorbeeld, 'recidive' dit door de beoogde lezers (de Ovj of rechter) niet altijd geïnterpreteerd zal worden zoals het bedoeld is.

Al met al betekenen deze resultaten dat in een zin als 'de kans dat verdachte opnieuw een delict zal plegen is hoog' er op veel punten verschillende interpretaties kunnen bestaan zowel binnen als tussen beroepsgroepen. Dit staat een effectieve communicatie in de weg.

4.3 Bevindingen uit de literatuur

Aan elke methode voor risicocommunicatie blijken duidelijke voor- en nadelen verbonden. Daarom is het het beste meerdere methodes te combineren, zodat eventuele 'biases' en misinterpretaties grotendeels opgeheven worden. In eerder onderzoek hebben rechters aangegeven dat een dergelijke combinatie van methoden helpt bij het maken van een correcte inschatting, waarbij zij een voorkeur geven aan de categorische en probabilistische manier van risicocommunicatie.⁴ Uit [Hoofdstuk 2](#) blijkt echter tot welke misinterpretaties de categorische methode kan leiden.

Niet alleen de vorm van de boodschap, maar ook de zender en ontvanger ervan spelen een rol in het laten slagen van de communicatie. Rapporteurs pJ en reclasseringswerkers moeten als experts voldoende kennis bezitten over de informatie die zij aanreiken, en deze ook kunnen overdragen. Rechters en Ovj's moeten voldoende in staat zijn de informatie die hen aangereikt wordt over recidiverisico op waarde te schatten. Het is hiertoe raadzaam in de opleiding van alle beroepsgroepen basale kennis van kansrekening bij te brengen, genoeg om informatie over risico's goed te kunnen interpreteren.

Deze kennis is overigens voor Ovj's en rechters breder nuttig dan alleen om recidiverisico te kunnen interpreteren: ook forensische informatie ten behoeve van de bewijsvoering wordt vaak in probabilistische termen gepresenteerd. Uit eerder onderzoek hiernaar bleek dat, net als in het huidige onderzoek, de kennis van zowel rechters als forensisch experts over de juiste interpretatie van probabilistisch geformuleerde boodschappen tekortschiet, en dat zij zich hier onvoldoende van bewust zijn.⁵

4 Kwartner et al. (2006)

5 de Keijser & Elffers (2012)

Het slot van Hoofdstuk 3 behandelt twee recente voorstellen voor een gemeenschappelijke taal om te praten over recidivekans van en bijbehorende interventies voor (zedendelinquenten). Beide onderzoeken ontwikkelden vijf categorieën risiconiveaus, helder gedefinieerd aan de hand van risicotaxatie-instrumenten. Het eerste onderzoek gaat over alle typen delinquenten en is daarmee vooral relevant als voorbeeld: het presenteert vijf categorieën met bijbehorende interventie-profielen en prognoses. Het tweede onderzoek gaat over zedendelinquenten en laat dus zien hoe deze groep met bestaande gevalideerde risicotaxatie-instrumenten ingedeeld kan worden, en hoe dit een gemeenschappelijke taal in de strafrechtketen kan bevorderen.

4.4 Aanbevelingen

Allereerst is het belangrijk te beseffen dat de vier respondent-groepen in dit onderzoek samen verantwoordelijk zijn voor één beslissing: de behandeling die een zedendelinquent opgelegd krijgt. Hoewel de rechter uiteindelijk beslist, kan hij dit niet doen zonder de adviezen van rapporteurs pJ en reclasseringswerkers en de eis van de OvJ. Het is belangrijk dat de beslissing over behandeling zo genomen wordt dat de behandeling doet wat hij moet doen: de kans op recidive verminderen. Het doel van het gehele systeem zou dus moeten zijn te komen tot een interventie die passend is voor het gevaar dat de dader vormt. De aanbevelingen in dit eerste deel van het onderzoek gaan over de communicatie die in dit systeem nodig is om tot zo'n beslissing te komen.

Partners in de strafrechtketen interpreteren woorden die veel worden gebruikt bij het communiceren over recidiverisico op veel verschillende manieren. Dit kan niet anders dan de communicatie vertroebelen, zonder dat men er erg in heeft. Het is belangrijk dat dat partners in een communicatieproces dezelfde taal spreken, zodat zij elkaar daadwerkelijk verstaan.

ALGEMENE AANBEVELING

De Nationaal Rapporteur beveelt de minister en staatssecretaris van Veiligheid en Justitie aan erop toe te zien dat informatie over recidiverisico goed overgedragen wordt binnen het strafproces, zodat deze optimaal benut kan worden bij het beslissen over behandeling van zedendelinquenten. Deze aanbeveling vindt uitwerking in onderstaande aanbevelingen.

De oplossingen voor deze gebrekkige communicatie vloeien voort uit Hoofdstuk 3. Een deel van de miscommunicatie is tegen te gaan met meer kennis: voor veel van de hier onderzochte begrippen bestaat ofwel een correcte definitie ofwel een benadering uit officiële recidivestatistieken. Door deze kennis onderdeel uit te laten maken van het instrumentarium van de relevante beroepsgroepen kan de gemeenschappelijke basis vergroot worden, wat de communicatie verbetert. Dit kan op zijn beurt bewerkstelligen dat de kosten-batenanalyse van eventuele recidiveverlagende interventies op correctere en meer uniforme wijze gemaakt worden.

AANBEVELING 1: KENNIS OVER RECIDIVE

De Nationaal Rapporteur beveelt het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie, de reclasseringsorganisaties, het Openbaar Ministerie en de rechtspraak aan ervoor zorg te dragen dat basiskennis over recidiverisico van zedendelinquenten en daaraan gerelateerde begrippen onderdeel uitmaakt van de relevante opleidingen, cursussen en handleidingen voor rapporteurs pro Justitia, reclasseringswerkers, officieren van justitie en rechters.

Hoewel dit onderzoek aantoont dat communicatie over risico in het Nederlandse strafproces miscommunicatie bevat, ervaren deelnemers dat doorgaans niet zo. Dat komt omdat de verschillende interpretaties van verklaringen in de praktijk niet expliciet gemaakt worden. Een goede manier om de communicatie te verbeteren is dus het explicieter maken van wat men bedoelt.

AANBEVELING 2: COMMUNICATIE OVER RISICO

De Nationaal Rapporteur beveelt het Nederlandse Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie en de reclasseringsorganisaties aan, in samenspraak met het Openbaar Ministerie en de rechtspraak, te komen tot formats voor de communicatie over recidiverisico in rapportages. Het gebruik van vastomlijnde risico-categorieën met bijbehorende profielen en interventie-richtlijnen verdient hierbij nadrukkelijk aanbeveling.

Tot slot vloeit uit Hoofdstuk 3 voort dat waar het raadzaam is dat de zendende partij (reclasseringswerkers en rapporteurs pl) met kwantitatieve informatie de bedoelde interpretatie van de gebruikte risico-categorieën expliciteert, de ontvangende partij vervolgens in staat moet zijn deze informatie te begrijpen. Hiervoor is enige kennis van kansrekening aan beide zijden onontbeerlijk.

AANBEVELING 3: KENNIS OVER KANSREKENING

De Nationaal Rapporteur beveelt het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie, de reclasseringsorganisaties, het Openbaar Ministerie en de rechtspraak aan ervoor zorg te dragen dat basale kennis van kansrekening onderdeel uitmaakt van de relevante opleidingen, cursussen en handleidingen voor rapporteurs pro Justitia, reclasseringswerkers, officieren van justitie en rechters, in zoverre dat de zendende partijen in staat zijn probabilistische informatie correct te rapporteren en magistraten op hun beurt in staat zijn deze op waarde te schatten.

Literatuurlijst

- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct*: Routledge.
- Bonta, J., Wallace-Capretta, S., & Rooney, J. (2000). A Quasi-Experimental Evaluation of an Intensive Rehabilitation Supervision Program. *Criminal Justice and Behavior*, 27(3), 312-329. doi: 10.1177/0093854800027003003
- Covello, V. T. (1992). Risk Communication: An Emerging Area of Health Communication Research. *Annals of the International Communication Association*, 15(1), 359-373. doi: 10.1080/23808985.1992.11678816
- De Keijser, J., & Elffers, H. (2012). Understanding of forensic expert reports by judges, defense lawyers and forensic professionals. *Psychology, Crime & Law*, 18(2), 191-207. doi: 10.1080/10683161003736744
- Evans, S. A., & Salekin, K. L. (2016). Violence Risk Communication: What do Judges and Forensic Clinicians Prefer and Understand? *Journal of Threat Assessment and Management*. doi: 10.1037/tam0000062
- Gaissmaier, W., Wegwarth, O., Skopec, D., Muller, A. S., Broschinski, S., & Politi, M. C. (2012). Numbers can be worth a thousand pictures: individual differences in understanding graphical and numerical representations of health-related information. *Health Psychol*, 31(3), 286-296. doi: 10.1037/a0024850
- Hanson, R. K., Babchishin, K. M., Helmus, L. M., Thornton, D., & Phenix, A. (2016). Communicating the Results of Criterion Referenced Prediction Measures: Risk Categories for the Static-99R and Static-2002R Sexual Offender Risk Assessment Tools. *Psychol Assess*. doi: 10.1037/pas0000371
- Hanson, R. K., Bourgon, G., McGrath, R. J., Kroner, D., D'Amora, D. A., Thomas, S. S., & Tavaréz, L. P. (2017). A five-level risk and needs system: Maximizing assessment results in corrections through the development of a common language: Justice Center.
- Hanson, R. K., Harris, A. J., Helmus, L., & Thornton, D. (2014). High-risk sex offenders may not be high risk forever. *J Interpers Violence*, 29(15), 2792-2813. doi: 10.1177/0886260514526062
- Hanson, R. K., Lloyd, C. D., Helmus, L., & Thornton, D. (2012). Developing Non-Arbitrary Metrics for Risk Communication: Percentile Ranks for the Static-99/R and Static-2002/R Sexual Offender Risk Tools. *International Journal of Forensic Mental Health*, 11(1), 9-23.

- Hanson, R. K., & Morton-Bourgon, K. E. (2005). The characteristics of persistent sexual offenders: a meta-analysis of recidivism studies. *J Consult Clin Psychol*, 73(6), 1154-1163. doi: 10.1037/0022-006X.73.6.1154
- Harris, G. T., Lowenkamp, C. T., & Hilton, N. Z. (2015). Evidence for risk estimate precision: implications for individual risk communication. *Behav Sci Law*, 33(1), 111-127. doi: 10.1002/bsl.2158
- Heilbrun, K., O'Neill, M. L., Stevens, T. N., Strohman, L. K., Bowman, Q., & Lo, Y. W. (2004). Assessing normative approaches to communicating violence risk: a national survey of psychologists. *Behav Sci Law*, 22(2), 187-196. doi: 10.1002/bsl.570
- Howes, L. M. (2015). A step towards increased understanding by non-scientists of expert reports: recommendations for readability. *Australian Journal of Forensic Sciences*, 47(4), 456-468. doi: 10.1080/00450618.2015.1004194
- Howes, L. M., Kirkbride, K. P., Kelty, S. F., Julian, R., & Kemp, N. (2013). Forensic scientists' conclusions: how readable are they for non-scientist report-users? *Forensic Sci Int*, 231(1-3), 102-112. doi: 10.1016/j.forsciint.2013.04.026
- Knighton, J. C., Murrie, D. C., Boccaccini, M. T., & Turner, D. B. (2014). How likely is "likely to reoffend" in sex offender civil commitment trials? *Law Hum Behav*, 38(3), 293-304. doi: 10.1037/lhb0000079
- Kwartner, P. P., Lyons, P. M., & Boccaccini, M. T. (2006). Judges' Risk Communication Preferences in Risk for Future Violence Cases. *International Journal of Forensic Mental Health*, 5(2), 185-194. doi: 10.1080/14999013.2006.10471242
- Levenson, J. S., Brannon, Y. N., Fortney, T., & Baker, J. (2007). Public Perceptions About Sex Offenders and Community Protection Policies. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 7(1), 137-161. doi: 10.1111/j.1530-2415.2007.00119.x
- Lipkus, I. M., Samsa, G., & Rimer, B. K. (2001). General performance on a numeracy scale among highly educated samples. *Medical Decision Making*, 21(1), 37-44.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2005). De acceptatie voorbij. Risico- en crisiscommunicatie met een mondige samenleving. Den Haag.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. (2014). *Op goede grond: de aanpak van seksueel geweld tegen kinderen*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. (2016). *Ontucht voor de rechter. Deel 2: de straffen*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Pelham, B. W., Sumarta, T. T., & Myaskovsky, L. (1994). The Easy Path From Many To Much: the Numerosity Heuristic. *Cognitive Psychology*, 26(2), 103-133. doi: 10.1006/cogp.1994.1004
- Rowan, K. (1994). The Technical and Democratic Approaches to Risk Situations: Their Appeal, Limitations, and Rhetorical Alternative *Argumentation*, 8(391-409).

- Scurich, N., & John, R. S. (2011). The effect of framing actuarial risk probabilities on involuntary civil commitment decisions. *Law Hum Behav*, 35(2), 83-91. doi: 10.1007/s10979-010-9218-4
- Slovic, P., Monahan, J., & MacGregor, D. G. (2000). Violence risk assessment and risk communication: the effects of using actual cases, providing instruction, and employing probability versus frequency formats. *Law Hum Behav*, 24(3), 271-296.
- Smid, W. J., Kamphuis, J. H., Wever, E. C., & Van Beek, D. (2013). Treatment referral for sex offenders based on clinical judgment versus actuarial risk assessment: match and analysis of mismatch. *J Interpers Violence*, 28(11), 2273-2289. doi: 10.1177/0886260512475313
- Smid, W. J., Kamphuis, J. H., Wever, E. C., & Van Beek, D. J. (2014). A comparison of the predictive properties of nine sex offender risk assessment instruments. *Psychol Assess*, 26(3), 691-703. doi: 10.1037/a0036616
- Wartna, B. S. J., Blom, M., & Tollenaar, N. (2011). De WODC-Recidivemonitor. In WODC (Ed.), *Memorandum* (Vol. 2011). Den Haag.
- Yamagishi, K. (1997). When a 12.86% mortality is more dangerous than 24.14%: Implications for risk communication. *Applied Cognitive Psychology*, 11(6), 495-506.

B1 Onderzoeksverantwoording

B1.1 Vragenlijst

Voor dit onderzoek heeft de Nationaal Rapporteur een vragenlijst uitgezet onder rapporteurs pro Justitia (rapporteurs pJ) officieren van justitie (OvJ's), rechters en via intranet onder reclasseringswerkers. Iedere respondentgroep ontving een eigen versie van de vragenlijst. Deze vier versies kwamen grotendeels overéén, maar de vragenlijsten voor reclasseringswerkers en rapporteurs pJ bevatten aanvullende vragen over hoe zij het recidiverisico van zedendelinquenten vaststelden. De integrale vragenlijsten zijn opgenomen in [Bijlage 2](#).

Onderdelen vragenlijst communicatie over recidive

1. Introductie: over de expertise van de respondent
2. Communicatie over recidive: over de interpretatie van begrippen die soorten recidive beschrijven.
3. Risicotaxatie recidive: over de interpretatie van begrippen die niveaus recidiverisico beschrijven.
4. Recidive zedendelinquenten: de geschatte recidivepercentages van zedendelinquenten.
5. Afsluitende vragen: persoonlijke kenmerken van de respondent en opmerkingen.

Verspreiding

De Nationaal Rapporteur heeft de vragenlijsten geplaatst op het digitale platform SurveyMonkey. De volgende groepen hebben een vragenlijst ontvangen.

- Rapporteurs pJ: het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP) heeft de link naar de vragenlijst per email toegestuurd aan alle geregistreerde rapporteurs pJ. Via dezelfde mailing list is één reminder verstuurd.
- Reclasseringswerkers: Reclassering Nederland heeft de link naar de vragenlijst op een pagina op intranet gepubliceerd. Een attendering op het nieuwsbericht stond op de homepage van intranet van Reclassering Nederland en werd samen met andere attenderingen in een nieuwsbrief via email verzonden aan alle reclasseringswerkers van Reclassering Nederland.¹ Omdat respondenten al vanaf de homepage of hun email door moesten klikken heeft hier vermoedelijk al een eerste selectie plaatsgevonden. Dit verklaart ook het hogere responsepercentage onder reclasseringswerkers.
- OvJ's: het OM heeft de link naar de vragenlijst per email toegestuurd aan een mailinglist met officieren en secretarissen die zich meer dan gemiddeld bezig houden of gehouden hebben met zedenza-

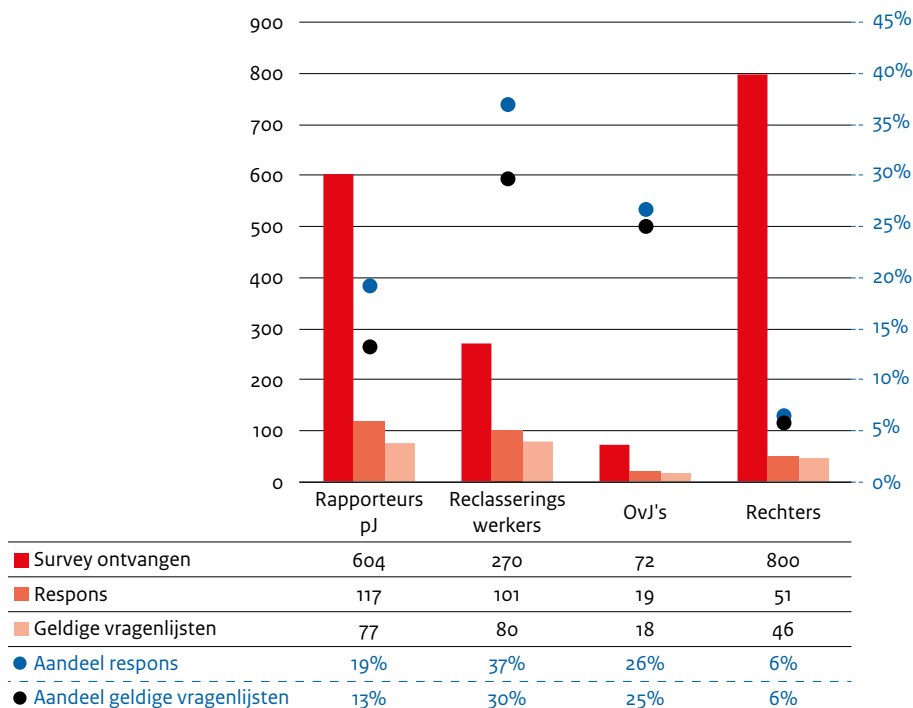
1 Mondelinge informatie Reclassering Nederland, 1 februari 2017.

ken.² In de tekst van de mail werd duidelijk gemaakt dat de vragenlijst bedoeld was voor officieren van justitie. Via dezelfde mailinglist zijn twee reminders verstuurd.

- Rechter: de link naar de vragenlijst is door de Raad voor de Rechtspraak per email toegestuurd aan alle aangesloten leden. Aan deze leden is op verzoek van de Raad voor de Rechtspraak geen herinnering gestuurd.

B1.2 Respondenten

Figuur B1.1 toont het aantal personen uit iedere beroepsgroep die de vragenlijst heeft ontvangen, het aantal respondenten dat de vragenlijst heeft ingevuld, en het aantal geldige vragenlijsten dat dit heeft opgeleverd: als uit het cruciale deel van de vragenlijst meer dan twee vragen niet waren ingevuld is de vragenlijst als afgebroken beschouwd.

Figuur B1.1 Verdeling respondenten.

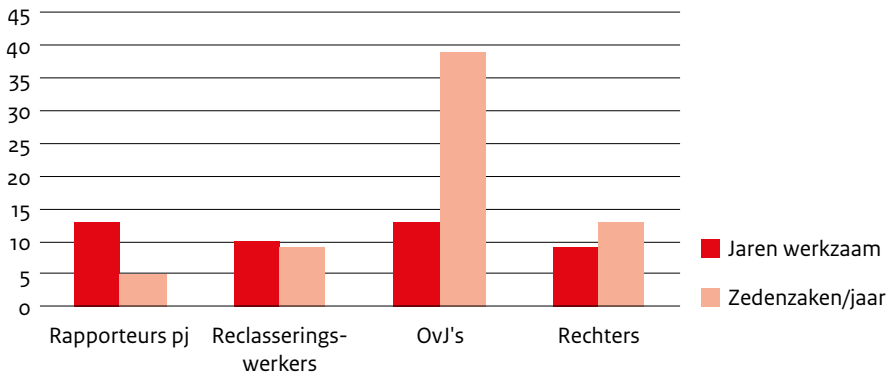
Bron: vragenlijsten communicatie over recidive

Naast het weergegeven verschil in grootte van de uiteindelijke groepen, is er ook een verschil in aard: alleen de OvJ's kennen een specifieke specialisatie in zeden. De vragenlijst is bij hen uitgezet via een mailinglist van zedenofficieren. Bij de andere drie groepen bestaat zo'n specialisatie niet en is de vra-

genlijst dus uitgezet onder (en beantwoord door) generalisten. Wel is in de uitleg duidelijk gemaakt dat de vragenlijst alleen bedoeld was voor wie daadwerkelijk zedenzaken in zijn/haar caseload had of heeft gehad.

Dit verschil in expertise blijkt ook uit het antwoord op de vragen naar ervaring met zedenzaken (Figuur B1.2).³ Rechteren hebben significant minder jaren ervaring in hun vak dan rapporteurs pro Justitia en reclasseringwerkers zitten daartussenin.⁴ Officierien doen volgens hun eigen inschatting meer zedenzaken per jaar dan de andere drie groepen, rechters doen meer zedenzaken dan rapporteurs pro Justitia.⁵

Figuur B1.2 Aantal jaren ervaring en geschat aantal zedenzaken per jaar.

Bron: vragenlijsten communicatie over recidive

Figuur B1.3 toont geslacht en leeftijd van de respondent-groepen. Er zijn enkele verschillen tussen de vier groepen: rapporteurs pJ zijn relatief vaker man dan OvJ's en reclasseringwerkers⁶ en reclasseringwerkers zijn gemiddeld jonger dan rapporteurs pJ en rechters.⁷

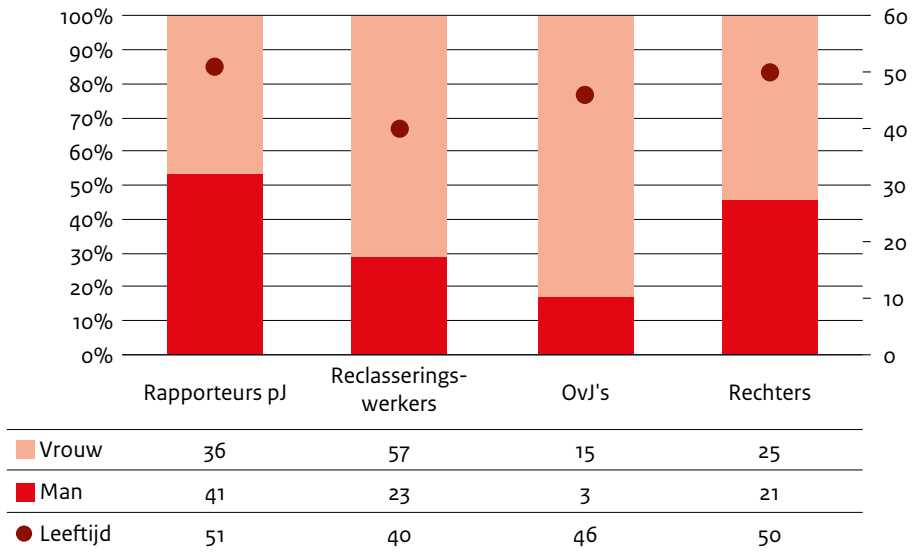
3 Effect groep op jaren werkzaam: $F(3,216) = 4,11$; $p = 0,007$. Effect groep op aantal zedenzaken per jaar: $F(3,220) = 26,48$; $p = 0,001$.

4 Verschil rechters – rapporteurs in jaren werkzaam: $p = 0,010$.

5 Verschil OvJ's met alle andere groepen: $p < 0,001$. Verschil rechters – rapporteurs pJ: $p = 0,019$.

6 Effect groep op verdeling geslacht: $F(3,216) = 5,10$; $p = 0,002$. Rapporteurs pJ – reclasseringwerkers: $p = 0,009$; Rapporteurs pJ – OvJ's: $p = 0,023$.

7 Effect groep op leeftijd: $F(3,216) = 18,0$; $p = 0,001$. Reclasseringwerkers – rapporteurs pJ: $p < 0,001$. Reclasseringwerkers – rechters: $p < 0,001$.

Figuur B1.3 Demografische kenmerken respondentgroepen.

Bron: vragenlijsten communicatie over recidive

Respons

Uit [Figuur B1.1](#) blijkt ook dat het responspercentage aanzienlijk verschilde tussen de vier respondentgroepen: van 37% voor reclasseringswerkers tot 6% voor rechters. Voor deze verschillen zijn een aantal mogelijke verklaringen:

- Voor de reclassering werd de vragenlijst niet via email verzonden, maar op intranet gepubliceerd. Het aantal reclasseringswerkers dat de lijst ontvangen heeft is hier het aantal reclasseringswerkers dat de bewuste pagina op intranet geopend heeft. Hiervoor heeft dus al een eerste selectie plaatsgevonden. Het responspercentage is vervolgens het aandeel dat doorgeklikt heeft naar de vragenlijst.
- De eigenlijke populatie voor het onderzoek zijn mensen uit de vier respondentgroepen die zedenzaken doen. Deze populatie was alleen bij het OM ook daadwerkelijk apart te benaderen. Bij NIFP en rechtspraak is de email uitgegaan naar alle rapporteurs pJ/rechters, waarvan dus een onbekend deel niet tot de populatie behoort. In de email werd duidelijk gemaakt dat de vragenlijst ging over zedendelinquenten. Professionals die geen zedenzaken in de caseload zullen zich dus, terecht, niet geroepen hebben gevoeld de vragenlijst in te vullen. Bij de reclassering is eveneens onbekend welk deel van de mensen die de pagina geopend hebben tot de populatie behoorde.
- OvJ's en rapporteurs pJ hebben één of meerdere reminders over de vragenlijst ontvangen. Rechters hebben slechts één keer een email ontvangen, volgens afspraak met de Raad voor de Rechtspraak. De herinnering kan de respons onder OvJ's en rapporteurs pJ verhoogd hebben, een boost die bij de rechters dus ontbroken heeft.

Met name de respons onder rechters is lager dan bij de andere groepen. Het grootste probleem dat een te hoge non-respons op kan leveren is niet representatieve resultaten. Er kan sprake zijn van een *selectiebias*, waarbij alleen een specifieke groep mogelijke respondenten meedoet. Dit zijn dan vaak respondenten die bovengemiddeld geïnteresseerd zijn in het onderwerp. In dit onderzoek zou zo'n selectiebias

betekenen dat de respondenten bovengemiddeld geïnteresseerd zijn, en dus hopelijk bovengemiddeld veel kennis hebben van het onderwerp. Zo'n bias zou in zekere zin tegen de richting van de conclusies van dit onderzoek – dat de kennis van recidive van zedendelinquenten in alle beroepsgroepen tekortschiet - ingaan, aangezien de kennis (en dus overeenstemming) van de populatie respondenten dan overschat zou worden. Als dus de groep respondenten méér kennis heeft dan de algehele populatie van professionals in zedenzaken, is het met de kennis van de populatie slechter gesteld dan uit dit onderzoek blijkt. Al met al vormt een eventuele selectie-bias van bovengemiddeld geïnteresseerde respondenten dus geen groot probleem voor de conclusies van dit onderzoek.

B1.3 Data-analyse

Uit de oorspronkelijke data zijn vijf respondenten verwijderd op basis van een opmerking die zij aan het slot van de vragenlijst maakten. Vier rapporteurs pro Justitia gaven aan geen ervaring te hebben met volwassen zedendelinquenten. Eén rapporteur pro Justitia gaf aan bij alle vragen naar geschatte percentages hetzelfde antwoord te hebben gegeven omdat zij de vragen 'niet juist' vond.

Vragenlijsten waarin uit het centrale deel meer dan twee vragen niet beantwoord waren zijn uit de data verwijderd als incompleet. Hierdoor zijn 1 OvJ, 33 rapporteurs pJ, 5 rechters en 19 reclasseringswerkers uit de dataset verwijderd.

De rest van de data zijn ingevoerd in en geanalyseerd met SPSS versie 21. Alle analyses over schattingen van recidivepercentages in Hoofdstuk 2 zijn gedaan met een mixed-design General Linear Model met als within-subjects factor de verschillende vragen behorend bij het onderwerp (in de ene analyse de drie soorten recidive, in de andere de zes risiconiveaus) en als between-subjects factor de respondent-groep. De vragen over definities van recidive zijn geanalyseerd met drie multinominale logistische regressies met respondent-groep als factor.

B2 Vragenlijsten

B2.1 Beschrijving vragenlijst

Iedere respondentgroep kreeg een eigen versie van de vragenlijst te zien. Deze kwamen inhoudelijk overeen. De verschillen hadden te maken met de rol van de respondent in het communicatie-proces. De vragen aan rapporteurs pJ en reclasseringswerkers waren zo geformuleerd zodat zij naar het eigen oordeel van de respondent of dat van collega's vroegen. Zij kregen bovendien twee vragen over de wijze van risicotaxatie. Als voorbeeld is hieronder de volledige vragenlijst voor rapporteurs pro Justitia opgenomen. De vragen binnen blokken 2 en 3 werden steeds in willekeurige volgorde gepresenteerd. De respondent kon een eenmaal gegeven antwoord niet wijzigen.

B2.2 Voorbeeld: Vragenlijst rapporteurs pro Justitia

Allereerst wil ik u graag bedanken voor het deelnemen aan deze vragenlijst. Deze vragenlijst probeert inzichtelijk te maken in hoeverre er binnen de strafrechtketen eenduidigheid bestaat over de gebruikte recidiverisico-gerelateerde begrippen.

Er zijn in deze vragenlijst geen goede of foute antwoorden, want het gaat om uw persoonlijke interpretatie. Het is belangrijk om te vermelden dat u uw antwoord niet meer kunt aanpassen op het moment dat u op Volgende heeft geklikt.

1. Introductie

De onderstaande vragen hebben betrekking op uw werkzaamheden als rapporteur Pro Justitia.

1. Hoeveel jaar bent u werkzaam als rapporteur Pro Justitia? (numeriek, open)
2. Voor hoeveel verdachte zedendelinquenten stelt u naar schatting gemiddeld per jaar een rapportage Pro Justitia op? (numeriek, open)
3. Op welke wijze stelt u in een rapportage Pro Justitia het recidiverisico van een verdachte zedendelinquent vast?
  - a. Ik stel op basis van mijn klinische oordeel het recidiverisico vast en maak daarbij in principe geen gebruik van een risicotaxatie-instrument.
  - b. Ik neem in principe een risicotaxatie-instrument af en stel op basis van de uitkomst van dit instrument én mijn klinisch oordeel het recidiverisico vast.

- c. Ik stel het recidiverisico vast aan de hand van een risicotaxatie-instrument en volg in principe uitsluitend de uitkomst van dit instrument.
4. [Indien keuze B] U heeft aangegeven dat u op basis van de uitkomst van een risicotaxatie-instrument en uw klinisch oordeel het recidiverisico van een verdachte vaststelt. Welke van de twee methoden heeft de meeste invloed op uw uiteindelijke oordeel?
  - a. Het klinisch oordeel.
  - b. De uitkomst van het risicotaxatie-instrument.
  - c. De uitkomst van het risicotaxatie-instrument en het klinisch oordeel hebben in principe dezelfde invloed op het oordeel.

2. Communicatie over recidive

Voorafgaand aan de volgende vragen krijgt u een fictieve casus te lezen, zoals u zou kunnen tegenkomen in een rapportage Pro Justitia. Vervolgens zal er een vraag worden gesteld over deze casus. Er zijn hierbij geen goede of foute antwoorden.

De onderstaande vragen gaan over rapportages Pro Justitia over **volwassen verdachte zedendelinquenten**.

Betrokkene is een 37-jarige first offender die wordt verdacht van het plegen van ontucht, waaronder seksueel binnendringen bij de tienjarige dochter van een vriend van hem. Het seksueel misbruik vond plaats terwijl betrokkene op het slachtoffer paste, en heeft meerdere keren, gedurende een jaar plaatsgevonden. Betrokkene gebruikte de machtspositie die hij ten opzichte van het slachtoffer had. Het huidige ten laste gelegde is door betrokkene bekend. Betrokkene lijkt zijn leefgebieden relatief goed op orde te hebben en beschikt over werk, een huis en heeft geen schulden of middelenproblematiek. Nadat het seksueel misbruik was uitgekomen is de vriendschap verbroken en betrokkene heeft ook geen contact meer met het slachtoffer. De rapporteur schat de kans op [**recidive / opnieuw plegen van een delict / opnieuw plegen van een soortgelijk delict**] in als laag-gemiddeld.

- 1-3 De rapporteur spreekt in bovenstaande casus over [**recidive / opnieuw plegen van een delict / opnieuw plegen van een soortgelijk delict**]. Wat verstaat u hieronder?
  - a. Een nieuwe veroordeling voor het overtreden van hetzelfde wetsartikel als in de uitgangszaak.
  - b. Een nieuwe veroordeling een zedenmisdrijf.
  - c. Een nieuwe veroordeling voor een misdrijf met een wettelijke strafbedreiging van ten minste 4 jaar.
  - d. Een nieuwe veroordeling voor enig misdrijf, ongeacht de aard en ernst van de gepleegde delicten.
  - e. Een nieuwe veroordeling voor enig misdrijf, ongeacht de aard en ernst van de gepleegde delicten.

3. Risicotaxatie recidive

In rapportages Pro Justitia geven beoordelaars van het NIFP meestal een advies over het recidiverisico van de verdachte. Hier gaan zij in op de kans dat een verdachte recidiveert. In de volgende vragen willen we van u graag weten hoe u dit advies interpreteert. U kunt uw antwoord in procenten aangeven.

De onderstaande vragen gaan over het recidiverisico van volwassen verdachte zedendelinquenten, zoals opgenomen in rapportages Pro Justitia.

- 1 Etc. Hanteert u bij het beschrijven van het recidiverisico van een verdachte in een rapportage Pro Justitia weleens de term een [**hoog/verhoogd/matig/gemiddeld/niet verhoogd/laag**] risico?
- 2 Etc. Indien u op de vorige vraag ja heeft geantwoord: Hoe groot schat u in het algemeen de kans in dat een verdachte die u in een rapportage Pro Justitia heeft beoordeeld met een [**hoog/verhoogd/**

matig/gemiddeld/niet verhoogd/laag] recidiverisico ooit opnieuw een zedendelict pleegt? U kunt een antwoord geven tussen de 0 en 100 procent. Het procentteken hoeft u niet in te vullen.

- 3 Etc. Indien u op de vorige vraag nee heeft geantwoord: Hoe groot schat u in het algemeen de kans in dat een verdachte die door een collega in een rapportage Pro Justitia is beoordeeld met een [**hoog/verhoogd/matig/gemiddeld/niet verhoogd/laag**] recidiverisico ooit opnieuw een zedendelict pleegt? U kunt een antwoord geven tussen de 0 en 100 procent. Het procentteken hoeft u niet in te vullen.

4 Recidive zedendelinquenten

De onderstaande vragen gaan over het aantal veroordeelde volwassen zedendelinquenten in Nederland dat daadwerkelijk recidiveert. U kunt uw antwoord in procenten aangeven.

1. Welk percentage van alle veroordeelde zedendelinquenten maakt zich volgens u binnen 10 jaar opnieuw schuldig aan een delict (ongeacht welk type delict)?
2. Welk percentage van alle veroordeelde zedendelinquenten maakt zich volgens u binnen 10 jaar opnieuw schuldig aan een ernstig delict (een strafbedreiging van ten minste 4 jaar)?
3. Welk percentage van alle veroordeelde zedendelinquenten maakt zich volgens u binnen 10 jaar opnieuw schuldig aan een zedendelict?

5 Afsluiting

1. Wat is uw geslacht?
  - a. Vrouw
  - b. Man
  - c. Anders
2. Wat is uw leeftijd?
3. Heeft u nog laatste opmerkingen naar aanleiding van deze vragenlijst? (open veld)

De Nationaal Rapporteur rapporteert over de aard en omvang van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen in Nederland

Wat doet de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen?

De Nationaal Rapporteur rapporteert over de aard en omvang van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen in Nederland en heeft een onafhankelijke positie. De rapporteur monitort de effecten van het beleid dat op deze terreinen wordt gevoerd, signaleert knelpunten en doet aanbevelingen om de aanpak te verbeteren. De rapporteur heeft geen opsporingsbevoegdheden en is geen klachteninstantie.

Wie is de Nationaal Rapporteur?

De Nationaal Rapporteur is Corinne Dettmeijer-Vermeulen. Zij wordt in haar werkzaamheden ondersteund door een team van onderzoekers afkomstig uit diverse disciplines.

Welke activiteiten verricht de Nationaal Rapporteur?

De Nationaal Rapporteur verzamelt kwantitatieve en kwalitatieve gegevens door het doen van eigen onderzoek, intensief contact te onderhouden met het veld, het organiseren en bijwonen van conferenties en deel te nemen aan taskforces en expertgroepen. De onderzoeksresultaten en de hieruit voortvloeiende aanbevelingen publiceert de rapporteur in openbare (deel) rapportages. Deze bevatten ook beschrijvende informatie over het fenomeen, relevante wet- en regelgeving en de aanpak: preventie, opsporing en vervolging van daders en hulpverlening aan slachtoffers. De rapporteur monitort of en hoe de aanbevelingen in de praktijk vorm krijgen. Omdat mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen dikwijls grensoverschrijdende

aspecten kennen, is de rapporteur ook op internationaal niveau actief.

Postadres

Postbus 20301
2500 EH Den Haag
Telefoon: 070 370 45 14
www.nationaalrapporteur.nl
@NLRapporteur

Februari 2017